

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Madeleine Andersson

Slå ett slag för familjen

-

en utredning om hur barnets bästa beaktas vid vårdnads- och
umgängesfrågor när uppgifter om våld/skyddade personuppgifter
föreligger

LAGM01

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Titti Mattsson

Termin för examen: VT 2015

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR OCH FÖRKLARINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte och frågeställningar	5
1.3 Metod och material	6
1.4 Avgränsingar	8
1.5 Disposition	8
2 INNEBÖRDEN AV TVÅ CENTRALA BEGREPP VÅLD I NÄRA RELATIONER OCH BARNETS BÄSTA	10
2.1 Inledning	10
2.2 Våld i nära relationer	10
2.2.1 Våld i vuxenrelationen	11
2.2.2 Barn som bevittnar och utsätts för våld i hemmet	12
2.2.3 Skydd mot våldet - skyddade personuppgifter	13
2.3 Barnets bästa	14
2.3.1 Föräldrabalken	15
2.3.1.1 Risk för att barnet far illa	15
2.3.1.2 God kontakt med båda föräldrarna	16
2.3.1.3 Barnets vilja	16
2.3.1.4 Grundläggande rättigheter	16
3 VÅRDNAD OCH UMGÄNGE - VID VÅLD I FAMILJEN	18
3.1 Inledning	18
3.2 Närmare om begreppet vårdnad	18
3.3 Vårdnad vid förekomsten av våld	19
3.3.1 Domstolens riskbedömning och omständigheter att beakta	20
3.3.2 Samarbetssamtal	22
3.3.3 Gemensam vårdnad när ena föräldern motsätter sig det	22
3.4 Närmare om begreppet umgänge	23
3.5 Umgänge vid förekomsten av våld	24
3.6 Rättspraxis	25
3.6.1 NJA 2000 s. 345	25

3.6.2	NJA 2006 s. 26	25
3.6.3	RH 2005:38	26
4	VÅRDNAD OCH UMGÄNGE - SÄRSKILT VID SKYDDADE PERSONUPPGIFTER	27
4.1	Inledning	27
4.2	Skyddade personuppgifter	27
4.2.1	Sekretessmarkering	27
4.2.2	Kvarskrivning	28
4.2.3	Fingerade personuppgifter	29
4.3	Vårdnad med mera vid skyddade personuppgifter	30
4.4	Rättspraxis	32
4.4.1	Hovrätten över Skåne och Blekinge - mål T 2472-13	32
4.4.2	Svea hovrätt - mål T 6571-11	33
4.4.3	Hovrätten för västra Sverige - mål T 2860-11	33
4.4.4	Hovrätten för nedre Norrland – mål T 1008-11	34
4.4.5	Hovrätten för övre Norrland - mål T 71-11	34
4.4.6	Svea hovrätt – mål T 9724-10	34
5	TINGSRÄTTENS HANTERING AV VÅRDNADSFRÅGOR VID VÅLD OCH SKYDDADE PERSONUPPGIFTER	36
5.1	Inledning	36
5.2	Intervjuer	37
5.2.1	Intervjumetod	37
5.2.2	Hantering av vårdnadsfrågan vid uppgifter om våld inom familjen	38
5.2.3	Hantering av vårdnadsfrågan vid skyddade personuppgifter	40
5.3	Utredningar	42
5.3.1	Barnombudsmannens utredning	42
5.3.2	Utredning - rättsfall efter vårdnadsreformen 2006	43
6	ANALYS	45
6.1	Inledning	45
6.2	De två centrala begreppen - <i>våld i nära relationer</i> och <i>barnets bästa</i>	45
6.3	Vårdnadsfrågan vid uppgifter om våld – tillgodoses barnets bästa på ett tillfredsställande sätt?	46
6.4	Vårdnadsfrågan när skyddade person-uppgifter föreligger - tillgodoses barnets bästa på ett tillfredsställande sätt?	49
6.5	Hantering av frågorna i praktiken – tillgodoses barnets bästa på ett tillfredsställande sätt?	52
6.6	Sammanfattningsvis	54

BILAGA A	56
Intervjufrågor domare	56
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	58
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	61

Summary

The purpose of this essay is to investigate and analyze in which manner the child's best interests are taken into account by the Court considering custody and visitation when information concerning abuse and/or protected personal data exists. Domestic violence is a widespread problem. In 2012, approximately 7% of Sweden's population suffered abuse from a close relative. Additionally, it is estimated that about 150,000 children are currently living in household afflicted with some form of domestic abuse. Regarding protected personal data, it has been found that the use of such data has almost tripled in the past twenty years.

When evidence of abuse has been found in a custody case, the Court must make a risk assessment on the likelihood of further abuse. In principle, there are no regulations on how questions of custody and visitation should be treated when protected personal data is present. However, there is normally considered to be such a lack of cooperation between the parties that joint custody is not in the child's best interests where abuse has occurred or protected personal information exists. Questions of visitation are generally solved with the aid of social services.

It can be concluded that the best interests of the child are always one of the criteria used by the Court in determining cases of custody where abuse or protected personal information exists. But in the absence of detailed regulation concerning the handling of protected personal information, it is my assessment that the child's best interests in such situations are not being taken into account by Parliament as they have not yet even addressed the issue. However, the issue appears to be handled in an adequate way by the judiciary, as evidenced by interviews with judges and court opinions. In cases of abuse, it appears that the best interests of the child are accounted for in a satisfactory manner as there are guidelines from Parliament and the Government, which are applied by the judiciary. However, based upon the Government's statement that abusive parents should not share in the custody of the child, there does seem to be some risk of the courts applying the statement as an absolute in their decisions rather than on a case by case basis.

Sammanfattning

Syftet med uppsatsen är att utreda och analysera på vilket sätt barnets bästa beaktas när frågor om vårdnad och umgänge ska prövas av domstolen och det föreligger uppgifter om våld och/eller skyddade personuppgifter. Våld i nära relationer är en utbredd problematik. Under 2012 var det ca 7 % av den svenska befolkningen som utsattes för våld i en nära relation. Vidare uppskattas att ca 150 000 barn lever i en familj där våld på något sätt förekommit. Vad gäller skyddade personuppgifter framkommer att användningen av sådana nästintill tredubblats under en tjugoårsperiod.

När uppgifter om våld föreligger i vårdnadsfall finns vissa riktlinjer utarbetade. Exempelvis ska domstolen göra en riskbedömning för huruvida våldet kan komma att upprepas. Dock finns ingen särskild hanteringen av vårdnadsfall där skyddade personuppgifter föreligger. Utgången i där våld och/eller skyddade personuppgifter föreligger blir, efter granskande av rättsfall att det normalt anses föreligga sådana samarbetssvårigheter att en gemensam vårdnad inte är förenlig med barnets bästa. Vid våldsamheter löses umgänesfrågan med den våldsamme föräldern med hjälp av umgänesstöd och vid skyddade personuppgifter förordnas många gånger inte om något umgänge alls.

Vidare kan det konstateras att barnets bästa alltid utgör ett kriterium vid domstolarnas bedömning av vårdnadsfrågor när våld eller skyddade personuppgifter föreligger. Men mot bakgrund av att det saknas gällande rätt vid skyddade personuppgifter beaktas barnets bästa inte i dessa situationer. Dock behandlas den frågan på ett adekvat sätt av rättstillämparen, vilket framgår av intervjuer med domare samt rättsfall. I de fall där våldsamheter förekommer tycks barnets bästa beaktas på ett tillfredsställande sätt, det finns vissa riktlinjer från lagstiftaren och regeringen, vilka rättstillämparen använder sig av. Dock anses en risk att schablonmässiga bedömningar av barnets bästa sker i och med regeringens uttalande om att en våldsam förälder i princip inte ska ha del i vårdnaden.

Förord

I och med inlämnandet av examensarbetet är min tid på juristprogrammet i princip avslutad, såväl som på två månaders praktik under sommaren. Snart har jag min efterlängtnade juristexamen!

Skrivandet av den här uppsatsen har varit tidskrävande och ett långt processande fram och tillbaka med många olika överväganden. Det har dock varit roligt att skriva och jag har hela tiden känt att valet av uppsatsämne engagerat mig, vilket förmodligen förenklade det hela.

Upplevelserna av mina år på juristprogrammet är många. Det har många gånger varit tuffa perioder med mycket att göra men att ta sig igenom det har stärkt mig som person och jag har insett att min kapacitet är hög. Juristprogrammet har fört med sig ovärderlig kunskap och flera härliga vänner.

Jag vill passa på att tacka min sambo som genom alla år på juristprogrammet stått bredvid mig som min stora trygghet. Likaså vill jag tacka min familj och mina vänner. Jag vill även tacka Amanda Schmidt, Sofia Pettersson och Lena och Curt Dahlgren för värdefull korrekturläsning. Utan alla er vid min sida, med allt stöd jag har fått, hade jag aldrig klarat detta.

Jag vill även rikta ett varmt tack till min handledare Titti Mattsson för värdefull vägledning och värdefulla kommentarer under skrivandet av uppsatsen.

Katrineholm maj 2015

Madeleine Andersson

Förkortningar och förklaringar

Barnkonventionen	FN:s konvention om barnets rättigheter
BRÅ	Brottsförebyggande rådet
FB	Föräldrabalken (1949:381)
FOL	Folkbokföringslag (1991:481)
HD	Högsta domstolen
SOU	Statens offentliga utredningar
Vårdnadsfrågor	Begreppet kommer i uppsatsen att användas som samlingsbegrepp för vårdnad, boende och umgänge
Vårdnadskommittén	Den kommitté som sammanställde SOU 2005:43

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Våld i nära relationer – en folkhälsofråga. Det är namnet på den utredning som den nationella samordnaren för våld i nära relationer lämnade regeringen i juni 2014. Att en sådan utredning tillsatts för att klargöra en sådan specifik problematik talar för att det rör sig om ett utbrett problem som måste åtgärdas. I utredningen uttalas bland annat att:

”Samhället måste arbeta förebyggande men också reagera tidigt när det finns tecken på att barn eller vuxna utsätts för våld av närstående”¹

Denna utredning samt mitt engagemang för frågor gällande barn väckte intresset att utreda hur vårdnads- och umgängesfrågor hanteras då det förekommer uppgifter om våld. En annan fundering som jag fick var hur vårdnads- och umgängesfrågor hanteras då en av föräldrarna lever med skyddade personuppgifter på grund av våld och hot från den andre föräldern. Om en förälder utsatt barnet eller den andre föräldern för våld är denne då lämplig som vårdnadshavare? Hur fungerar ett umgänge mellan barnet och den förälder som inte lever med skyddade personuppgifter? Det var några av de frågor som inledningsvis uppkom hos mig och med anledning av det tycker jag att området känns angeläget och mycket intressant att utreda.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att utreda och analysera i vilken utsträckning och på vilket sätt barnets bästa beaktas vid frågor om vårdnad och umgänge då det föreligger uppgifter om våld och/eller skyddade personuppgifter.

Syftet ska uppnås genom besvarandet av fyra frågeställningar:

¹ SOU 2014:49, s. 13.

1. Hur löses vårdnads- och umgängesfrågor i förhållande till gemensamma barn när den ena föräldern eller barnet utsatts för våld av den andre föräldern?
2. Hur löses vårdnads- och umgängesfrågor när en av föräldrarna, på grund av den andre föräldern, lever med skyddade personuppgifter?
3. Hur hanterar tingsrätterna vårdnadsfall som rör våld och/eller skyddade personuppgifter?
4. Tillgodoses barnets bästa på ett tillfredsställande sätt i svensk rätt i samband med vårdnad och umgänge när våld förekommit och/eller skyddade personuppgifter föreligger?

1.3 Metod och material

Två av uppsatsens frågeställningar handlar om att fastställa gällande rätt, dels vid vårdnadsfrågor² där våld inom familjen har förekommit, dels vid vårdnadsfrågor när det föreligger skyddade personuppgifter. För att möjliggöra fastställande av gällande rätt har *rättsdogmatisk metod* använts, en metod vars innebörd är omdiskuterad.³ Med gällande rätt ska inte förstås att ett *riktigt* svar kommer ur den argumentation som förs utan snarare ska gällande rätt förstås på så sätt att argumentationen sker på ett *riktigt* sätt.⁴ Gällande rätt kommer att fastställas genom användandet av de sedvanliga rättskällorna, vilka utgörs av lagtext, förarbeten, praxis och doktrin. I vissa avseenden har även underrättspraxis använts för att komplettera de vedertagna rättskällorna.⁵

För att möjliggöra en beskrivning av det för uppsatsen centrala begreppet *våld i nära relationer* samt visa på att den problematiken är utbredd och således ett relevant ämne att behandla har material av empiriskt slag använts, såsom bland annat statistik från brottsförebyggande rådet (BRÅ). Empiriskt material har även använts genom intervjuer med verksamma domare för att klargöra hur dessa hanterar vårdnadsfrågor när uppgifter om våld förekommer samt då skyddade personuppgifter föreligger. Vidare anses underrättspraxis i viss mån utgöra

² I uppsatsen används begreppet *vårdnadsfrågor* som ett samlingsbegrepp för vårdnad, boende och umgänge. I vissa sammanhang benämns det vårdnad med mera men med samma innebörd.

³ För vidare läsning se Sandgren, 2005 och Peczenic, 2005.

⁴ Sandgren, 2005, s. 653.

⁵ Sandgren, 2005, s. 655.

empiriskt material och sådant har använts i kapitel 5 där en utredning från Barnombudsmannen finns med samt en egen utredning, vilka båda baseras på tingsrättsavgöranden.⁶

Empiriskt material kan vara ett viktigt inslag i en uppsats som behandlar lagstiftningsområden som bygger på att en prognos av framtiden ska göras. Familjerätten och vårdnadsfrågor är sådana områden eftersom dessa ska avgöras utifrån barnets bästa, vilket sker genom att en bedömning av framtiden företas.⁷ Empiriskt material kan även användas för att utreda effekterna av exempelvis en lagstiftningsåtgärd. Min egna mindre studie som presenteras i kapitel 5 syftar till att kontrollera hur domstolarna, sedan propositionen 2006, vilken innebar en del förändringar, har dömt i vårdnadsfall där en fällande brottmålsdom föreligger.⁸

Som beskrivits ovan har intervjuer gjorts med verksamma tingsrättsdomare. Vid dessa intervjuer har kvalitativ semistrukturerad intervjumetod använts, vilken kommer att beskrivas närmare i direkt anslutning till det avsnittet där intervjuerna presenteras, se kapitel 5.

På uppsatsen har anlagts ett kritiskt och utvärderande perspektiv. Det kritiska perspektivet används för att möjliggöra en granskning av det som framkommer av det använda materialet samt för att möjliggöra en friare analys av resultatet. Det utvärderande perspektivet har anlagts på uppsatsen för att kunna möjliggöra en diskussion kring en av uppsatsens frågeställning som behandlar hur barnets bästa beaktas i fallen där våld förekommer.

Material som förekommer i uppsatsen är till exempel statistiska rapporter från BRÅ, material från Barnombudsmannen och från Rädda barnen etcetera. Vidare har även sedvanligt material såsom lagförarbeten, rättspraxis och doktrin använts. Det bör även uppmärksammas att regeringen har tillsatt en utredning som ska utvärdera den vårdnadsreform som genomfördes 2006. I den utredningen kommer frågor av intresse för den här uppsatsen att diskuteras, till exempel hur skyddade

⁶ Sandgren, 2007, s. 40f och Sandgren, del I, 1996, s. 736ff.

⁷ Sandgren, del II, 1996, s. 1037.

⁸ Sandgren, del I, 1996, s. 736ff.

personuppgifter vid vårdnadsfrågor ska hanteras. Resultatet av utredningen kommer dock att presenteras först i oktober 2016.⁹

1.4 Avgränsingar

Frågeställningarna som aktualiseras i uppsatsen är relevanta även på andra områden inom juridiken, exempelvis inom de socialrättsliga och de straffrättsliga områdena. Fokus kommer emellertid inte att ligga på dessa områden utan kommer istället, av praktiska skäl och för att möjliggöra en sammanhållning av uppsatsen, att fokusera enbart på det familjerättsliga området.

Situationer som handlar om dödligt våld mellan föräldrarna är speciell för frågan om vårdnad med mera. En av föräldrarna finns inte längre i livet och den andre föräldern döms förmodligen till ett långt fängelsestraff. Vem ska då utöva den faktiska vårdnaden? Är den som dödade den andre föräldern lämplig som vårdnadshavare? En rad intressanta frågeställningar uppkommer i samband med en sådan händelse men av samma anledning som ovan kommer dessa frågor att lämnas utanför den här uppsatsen.

Det är vanligt att tala om vårdnad, boende och umgänge när det gäller familjemål. Emellertid kommer uppsatsen i störst utsträckning att fokusera på vårdnad och umgänge och därmed utelämna frågan om boende. Anledningen därtill är att boendet vanligtvis följer av utgången i vårdnadsfrågan och med anledning av hur vårdnaden hanteras i de mål som aktualiseras i uppsatsen valde jag att utelämna boendet.

1.5 Disposition

Detta inledningskapitel följs av ett kapitel där de för uppsatsen centrala begreppen *våld i nära relationer* och *barnets bästa* presenteras. Våld i nära relationer är centralt med beaktande av uppsatsens inriktning mot våld inom familjen. Barnets bästa är ett centralt begrepp med anledning av uppsatsens fjärde frågeställning *beaktas barnets bästa på ett tillfredsställande sätt vid vårdnadsfrågor där våld*

⁹ Kommittédirektiv 2014:84.

och/eller skyddade personuppgifter föreligger samt då barnets bästa alltid ska vara avgörande för utgången av mål om vårdnad och umgänge.

De två nästkommande kapitlen utreder gällande rätt och behandlar således uppsatsens två första frågeställningar, *dels hur vårdnadsfrågan hanteras när uppgifter om våld föreligger, dels hur vårdnadsfrågan hanteras när skyddade personuppgifter föreligger mellan föräldrarna?* För att besvara uppsatsens tredje frågeställning, *hur hanterar tingsrätterna vårdnadsmål som rör våld och/eller skyddade personuppgifter*, presenteras en intervjustudie med tre verksamma domare samt även två olika utredningar baserade på tingsrättsavgöranden. Uppsatsen avslutas sedan med att en analys det tidigare presenterade materialet.

2 Innebörden av två centrala begrepp *våld i nära relationer* och *barnets bästa*

2.1 Inledning

Uppsatsens syfte är att utreda och analysera i vilken utsträckning och på vilket sätt barnets bästa beaktas när frågor om vårdnad och umgänge prövas av domstolen då det föreligger uppgifter om våld och/eller skyddade personuppgifter. För att kunna uppnå syftet är det således av vikt att beröra två begrepp närmare, dels *våld i nära relationer* med anledning av uppsatsens inriktning mot våld i familjen, dels *barnets bästa* då det är avgörande för alla beslut i vårdnadsfrågor samt för att på en stabil grund senare kunna besvara uppsatsens fjärde frågeställning: *Beaktas barnets bästa på ett tillfredsställande sätt när uppgifter om våld och skyddade personuppgifter föreligger?* De inledande avsnitten i kapitlet berör våld i nära relationer. Därefter företas en beskrivning beträffande barnets bästa.

2.2 Våld i nära relationer

Med våld i nära relationer förstås alla typer av våld som kan förekomma mellan närstående i såväl heterosexuella som samkönade relationer samt inom syskon- och andra familje- och släktrelationer. Det handlar alltså om att den utsatta personen och förövaren har en nära relation, ofta med starka känslomässiga band sinsemellan.¹⁰

Förekomsten av våld i nära relationer är ett allvarligt samhällsproblem som måste lyftas upp till diskussion för att de inblandade personerna ska kunna få hjälp.¹¹ Stora satsningar har gjorts på området och vid en internationell jämförelse bedriver Sverige ett framgångsrikt arbete i frågan. Dock menar den nationella samordnaren för våld i nära relationer att det finns en risk för att arbetet kan komma att avstanna

¹⁰ http://www.nck.uu.se/Kunskapscentrum/Kunskapsbanken/amnen/Vald_i_nara_relationer/Vald_i_nara_relationer_arnesguide/, hämtad 2015-02-12.

¹¹ BRÅ, 2014:8, s. 15.

om inte grundläggande förändringar i samhället sker. En sådan förändring skulle kunna vara ökad kompetens kring dessa komplexa frågor.¹²

Nedan följer en beskrivning av våld i vuxenrelationen och av våld mot barn. Personer som lever i en relation där våld förekommer kan, för att skyddas mot förövaren, tillerkännas skyddade personuppgifter. Det begreppet kommer kort att redogöras för nedan, tillsammans med viss statistik avseende förekomsten av skyddade personuppgifter.

2.2.1 Våld i vuxenrelationen

Våldet som förekommer i nära relationer mellan vuxna sker normalt inomhus i offrets bostad och uppträpas vanligen med tiden.¹³ Under 2012 utsattes närmare 7 % av den svenska befolkningen för våld i en nära relation. Undersökningen visar att det i det närmaste var lika många kvinnor som män som uppgav att de utsatts för denna typ av våld. Dock är det visat att det är kvinnorna som utsätts för grövre våld, sådant våld som kräver sjukvård.¹⁴

Det kan konstateras att majoriteten av dem som är utsatta för våld i nära relationer är i åldersspannet 16-34 år, ensamstående föräldrar, personer boende i flerfamiljshus, personer med högsta utbildningsgraden gymnasium. De utsatta kvinnorna tycks även ha en sämre ekonomisk standard än de kvinnor som inte blivit utsatta. Det går inte att konstatera några egentliga skillnader mellan personer födda i Sverige och personer födda utomlands.¹⁵

Vid våld i nära relationer antas mörkertalet vara omfattande. Detta bekräftas också av BRÅ:s kartläggning, av vilken det framgår att endast 4 % av dem som utsatts för våld i en nära relation anmälde det. Den vanligaste anledningen till att så många väljer att inte anmäla är att de betraktar våldet som en småsak eller att de förmått att

¹² SOU 2014:49 s. 43f.

¹³ http://www.nck.uu.se/Kunskapscentrum/Kunskapsbanken/amnen/Vald_i_nara_relationer/Vald_i_nara_relationer_amnesguide/, hämtad 2015-02-12.

¹⁴ BRÅ 2014:8, s. 7 och s. 49ff.

¹⁵ BRÅ 2014:8, s. 7.

reda ut saken själva. En annan, dock mindre vanlig, orsak till att inte anmäla är att personen ifråga saknar förtroende för rättsväsendet.¹⁶

2.2.2 Barn som bevittnar och utsätts för våld i hemmet

År 1979 förbjöd Sverige som första land i världen barnaga.¹⁷ Förbudet finns i 6 kap 1 § FB. Vid en internationell jämförelse ligger Sverige på en låg nivå vad gäller förekomsten av barnaga. Föräldrars inställning till barnaga har med tiden förändrats. År 1965 var omkring 50 % av föräldrarna positiva till barnaga som uppfostringsmetod medan den andelen vid mätningar på 2000-talet låg på 7-8 %. Även om det skett en betydande minskning av barnaga i Sverige så förekommer det alltjämt och de som utsätts riskerar att skadas såväl fysiskt som psykiskt.¹⁸ Detta eftersom våld och övergrepp inom familjen alltid för med sig en allvarlig risk för barnets fysiska och psykiska hälsa. Risk för barnets hälsa föreligger oavsett om barnet utsätts för våldet eller om det är någon annan familjemedlem som är offer för det. Anledningen till det är att det är föräldern som ska ge barnet trygghet och om föräldern då istället utövar våld rycks tryggheten undan och ersätts istället av en oro från barnets sida.¹⁹

Enligt en uppskattning som BRÅ har gjort framkommer att ungefär 150 000 barn i Sverige lever i ett hem där det har förekommit våld. Av dessa barn är det cirka 65 000 barn som lever i ett hem där våldet är återkommande. BRÅ poängterar att detta är en uppskattad siffra men förmodligen, tyvärr, en lågt uppskattad sådan på grund av det mörkertal som antas förekomma i samband med våld i nära relationer.²⁰ Vidare finns det siffror från Rädda barnen som visar att ett av sju barn i Sverige misshandlas i hemmet.²¹

Det är givetvis olika faktorer som ligger bakom anledningen till misshandel av barn, dock går det ändå att utläsa tre huvudsakliga orsaker:

¹⁶ BRÅ 2014:8 s. 78f.

¹⁷ Socialstyrelsen, 2010-3-10, s. 12.

¹⁸ Socialstyrelsen, 2010-3-10 s. 13.

¹⁹ SOU 2005:43 s. 27.

²⁰ BRÅ, 2014:8, s. 73.

²¹ <http://www.raddabarnen.se/barnmisshandel/>, hämtad 2015-02-12.

1. att föräldrarna har en positiv syn på äga som uppfostringsmetod,
2. stressutlöst våld,
3. våld med anledning av förälders psykiska ohälsa.²²

I övrigt visar studier att faktorer som missbruk, annan kriminalitet, egen utsatthet för övergrepp som barn alla är faktorer som ökar risken för föräldrars våld mot barn.²³ Det framgår även att det är såväl män som kvinnor som begår våldsbrott mot barn inom familjen. En tredjedel av våldet utförs av kvinnor och två tredjedelar av män. Den skillnad mellan könen som går att utläsa är att kvinnor är över-representerade vad gäller det lindrigare våldet som barnen utsätts för.²⁴

En ny undersökning, som presenterades i början av år 2015 och som är baserad på uppgifter från kommuner i Västra Sverige, visar att anmälningar angående barn som far illa²⁵ har ökat dramatiskt mellan åren 2010-2015. I en av kommunerna har antalet anmälningar ökat från 976 till 1 532 på fem år, vilket innebär en ökning på mer än 50 %. Det går även att utläsa att den största ökningen har skett under 2014. Anledningen till ökningen är förmodligen skärpta myndighetskrav, ökad medvetenhet för dem med anmälningsplikt och medial uppmärksamhet kring fall där det gått fel, som till exempel fallet Yara i Karlskrona.²⁶

2.2.3 Skydd mot våldet - skyddade personuppgifter

En person som utsätts för våld eller hot om våld har möjlighet att ansöka om skyddade personuppgifter. Skyddade personuppgifter är ett samlingsbegrepp för tre olika grader av skydd: sekretessmarkering, kvarskrivning och fingerade personuppgifter.²⁷ Dessa kommer närmare att beskrivas i kapitel 4.

Statistiken visar på en ökad användning av skyddade personuppgifter. År 1993 levde 4 700 personer med skyddade personuppgifter i Sverige. Drygt tjugo år

²² Socialstyrelsen, 2010-3-10, s. 18.

²³ Annerbäck, 2011, s 24f.

²⁴ BRÅ, 2001:16, s. 32f, och Annerbäck, 2011, s. 24.

²⁵ Uttrycket *far illa* behöver dock inte betyda att våld har förekommit.

²⁶ Hovrätten över Skåne och Blekinge mål B 454-15 och <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/vastnytt/dramatisk-okning-av-orosanmalningar-till-socialtjansten>, 2015-03-02.

²⁷ Hindberg, 2009, s. 9.

senare har den siffran nästintill tredubblats. I september 2014 levde 13 109 personer med skyddade personuppgifter. För att skyddet ska bli så effektivt som möjligt krävs att samtliga personer i hushållet lever med sådant. Till följd av det var 5 183 stycken barn av det totala antalet personer med skyddade personuppgifter.²⁸

Barn som lever med skyddade personuppgifter får många gånger avstå från fritidsaktiviteter, de måste ljuga om sitt riktiga namn och anledningen till att de bytt skola, varför de inte har kontakt med en av föräldrarna etc. De är vana att bryta upp från skola och kompisar och lever med en ständig oro att råka försäga sig. En pojke berättade att han under de två första åren höll sig borta från ställen där människor fanns av rädsla för att pappan skulle dyka upp. Detta trots att de flyttat långt bort.²⁹

Brottsoffermyndigheten och Barnombudsmannen fick i uppdrag att sammanställa information till barn som utsatts för brott med särskilt fokus på de med skyddade personuppgifter. Det ledde bland annat till att hemsidan www.jagvillveta.se upprättades på vilken det finns information och berättelser från barn som lever i liknande situationer.³⁰

2.3 Barnets bästa

Barnets bästa är ett centralt begrepp inte bara i svensk rätt utan principen återfinns även i internationella regleringar. Bland annat beaktas barnets bästa i Barnkonventionen och i EU-rätten.³¹ Dessa regleringar kommer dock inte att beröras närmare utan fokus läggs istället på den svenska regleringen. Framställningen av barnets bästa utifrån föräldrabalken sker genom en närmare beskrivning av samtliga rekvisit i 6 kap 2 a § FB, där rekvisitet risken för att barnet far illa kommer att ges störst utrymme med anledning av uppsatsens inriktning. Därefter följer en beskrivning av 6 kap 1 § FB gällande barnets grundläggande rättigheter, som också är en del i bedömningen av barnets bästa.³²

²⁸ Mailkorrespondens med Skatteverket 2015-02-16, Helen Zetterlund.

²⁹ Hindberg, 2009, s. 26ff och Barnombudsmannen, 2012 s. 12ff.
<http://www.barnombudsmannen.se/globalassets/systemimporter/publikationer2/oskyddad2.pdf>, hämtad 2015-03-31.

³⁰ Regeringens skrivelse 2013/14:91 s. 115 och www.jagvillveta.se.

³¹ Se bl.a. Barnkonventionen artikel 3 och Schiratzki, 2014, s. 21f och 29f och Europiska unionens stadga om de mänskliga rättigheterna artikel 24.

³² Prop. 2005/06:99 s. 40.

2.3.1 Föräldrabalken

I mål om vårdnad, boende och umgänge behövs inte några bevisbörderegler med anledning av dess indispositiva karaktär som medför en utredningsskyldighet för domstolen. Domstolen har således ansvar för att dessa mål blir tillräckligt utredda och att dess beslut i varje mål ligger i linje med barnets bästa.³³

Exakt vad barnets bästa innebär är inte reglerat i lag med anledning av att begreppet ska vara flexibelt och kunna appliceras på mängder av olika situationer. Således bygger barnets bästa på att en individuell prövning företas i alla situationer. I 6 kap 2 a § FB finns dock vissa faktorer som särskilt ska beaktas vid en bedömning av barnets bästa. Dessa faktorer är att hänsyn ska tas till risken för att barnet eller någon annan utsätts för övergrepp, olovligen förs bort, hålls kvar eller annars far illa, 2 st., första strecksatsen. Vidare ska en bedömning företas för vikten av en nära och god kontakt med barnets båda föräldrar, 2 st., andra strecksatsen. Barnets bästa bygger också på att barnet har rätt att få sin vilja beaktad, 3 st. I nedanstående avsnitt kommer en redogörelse för respektive rekvisit att företas.

2.3.1.1 Risk för att barnet far illa

I 6 kap 2 a §, första strecksatsen FB framgår att om det föreligger risk för att barnet ska fara illa är det en omständighet som är särskilt viktig att beakta. Vid bedömningen ska vikt läggas vid om det finns risk för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp, olovligen förs bort eller hålls kvar eller annars far illa. Om en sådan risk antas föreligga ska den väga tungt vid helhetsbedömningen som sedan ska företas.³⁴ Med begreppet övergrepp åsyftas bland annat misshandel eller sexuella övergrepp. Vad gäller risken för att barnet förs bort eller hålls kvar förstås att en förälder inte återlämnar barnet i enlighet med dom eller överenskommelse mellan föräldrarna. Det tar sikte på såväl kvarhållande inom landet som att barnet förs ut ur landet. Innebörden av risken för att barnet far illa är bland annat att föräldern missbrukar och att barnet till följd av det hamnar i osunda miljöer för ett barn.³⁵

³³ Sjösten, 2014, s. 215.

³⁴ Walin och Vängby: Föräldrabalken, kommentar i Zeteo till 6 kap 2 a § FB och prop. 2005/06:99 s. 42.

³⁵ Sjösten, 2014 s. 46f.

2.3.1.2 God kontakt med båda föräldrarna

I den andra strecksatsen i 6 kap 2 a § FB framgår att barnets bästa ska avgöras utifrån en nära och god kontakt med båda sina föräldrar. Med det förstås att en kontakt med båda föräldrarna är viktigt för barnets välmående och utveckling. I de allra flesta fall är det tveklöst bäst för barnet att ha en nära och god kontakt med båda sina föräldrar, men det är viktigt att ha i åtanke att det inte alltid är förenligt med barnets bästa. Barnet måste inte ha en nära kontakt med sina föräldrar under alla omständigheter. Riskerar barnet att utsättas för övergrepp eller på annat sätt fara illa är en nära och god kontakt med föräldern som misstänks utsätta barnet för något sådant inte alltid förenligt med barnets bästa.³⁶

2.3.1.3 Barnets vilja

Av 6 kap 2 a § 3 st. framgår att barnets vilja ska beaktas med hänsyn till dess ålder och mognad. Detta innebär att domstolen alltid ska ta hänsyn till barnets vilja men att det i större utsträckning ska ske när barnet är äldre. Det finns emellertid ingen bestämd ålder för när barnets vilja ska beaktas utan en bedömning av hur barnets vilja ska hanteras får avgöras genom en individuell prövning. I vissa situationer kan det vara svårt att se vad som är bäst för barnet och då bör barnets egen vilja bli utslagsgivande vid domstolens bedömning.³⁷

2.3.1.4 Grundläggande rättigheter

I 6 kap 1 § FB anges barnets grundläggande rättigheter såsom *rätt till omvårdnad, trygghet* och *god fostran* samt att barnet ska behandlas med *aktning för sin person* och *egenart* och att barnet inte får utsättas för *kroppslig bestraffning* eller annan *kränkande behandling*.

Med rätt till omvårdnad förstås att barnet får sina materiella behov tillgodosedda samt att barnet får omtanke, trygghet och förståelse. Barnets trygghet handlar om att barnet ska ha en stabilitet i sitt liv. God vård och fostran handlar om att barnet ska känna sig behövd samt att få lära sig sätta gränser och ta ansvar.³⁸

³⁶ Prop. 2005/06:99 s. 42.

³⁷ Prop. 2005/06:99 s. 45f.

³⁸ Sjösten, 2014, s. 37.

När förbudet mot kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling infördes innebar det alla former av fysiska tilltag, även lättare slag och luggningar förbjöds. Den som överträder förbudet straffas för misshandel i enlighet med brottsbalkens reglering.³⁹

I och med avslutandet av det här kapitlet har två viktiga begrepp i uppsatsen utretts och diskuterats. Således finns det kunskap för att ta sig an nästkommande kapitel och därmed uppsatsens första frågeställning.

³⁹ Prop. 1978/79:67 s. 5f.

3 Vårdnad och umgänge - vid våld i familjen

3.1 Inledning

Kapitel 2 har fokuserat på att beskriva två mycket centrala begrepp i uppsatsen, dels våld i nära relationer, dels barnets bästa. Med den grunden att stå på ska gällande rätt utredas avseende uppsatsens första frågeställning: *Hur löses vårdnads- och umgängesfrågor i förhållande till gemensamma barn när den ena föräldern eller barnet utsatts för våld av den andre föräldern?*

Först och främst är det dock angeläget att ge läsaren en allmän beskrivning av begreppet vårdnad och därefter, i anslutning till det, fokusera på hanteringen av vårdnaden när våld har förekommit inom familjen. Därefter sker presentationen av umgänge på samma sätt. Den allmänna beskrivningen av dessa begrepp är inte uttömmande utan syftar till att ge en grundläggande beskrivning av dem.⁴⁰

3.2 Närmare om begreppet vårdnad

Föräldrabalkens reglering om vårdnad med mera bygger på uppfattningen att barn har behov av nära och goda kontakt med båda sina föräldrar. Reglerna om gemensam vårdnad anses medföra att en sådan kontakt underlättas. Är föräldrarna gifta vid barnets födelse blir båda föräldrarna automatiskt vårdnadshavare men om föräldrarna är ogifta tillkommer vårdnaden per automatik mamman ensam, 6 kap 3 § FB. Under sådana omständigheter kan föräldrarna genom en gemensam anmälan till Skatteverket båda bli vårdnadshavare, 6 kap 4 § 2 st. FB. Föräldrarna kan även väcka talan i domstol för att få en sådan ändring av vårdnaden. Domstolen ska då meddela dom i enlighet med föräldrarnas talan om det är uppenbart att den gemensamma vårdnaden inte är förenlig med barnets bästa.⁴¹

Vid en separation består vårdnaden i den form som den var innan separationen. Den kan endast ändras genom att talan väcks vid domstol i enlighet med 6 kap 5 § FB.

⁴⁰ För mer läsning i det avseendet se bl.a. Sjösten, 2014 och Singer, 2012.

⁴¹ Sjösten, 2014 s. 55ff.

Emellertid är det vanligen så att föräldrarna finner det självklart att vårdnaden ska utövas gemensamt även efter en separation. Detta styrks av siffror som visar att gemensam vårdnad är den dominerande vårdnadsformen i Sverige. Närmare 93 % av barn i åldern 1-17 år har två vårdnadshavare, alltså föräldrar som har gemensam vårdnad om barnet. En gemensam vårdnad bygger på att båda föräldrarna tillsammans utövar de rättigheter, skyldigheter och ansvar som vårdnaden om ett barn för med sig. En gemensam vårdnad förutsätter således att föräldrarna kan samarbeta kring frågor som handlar om barnet. Givetvis kan de ha åsikter som går isär men föräldrarna måste kunna hantera dem på ett sådant sätt att konflikten inte går ut över barnet.⁴²

Om föräldrarna har sådana samarbetsvärigheter att allvarliga konflikter uppstår i merparten av frågorna rörande barnet, kan inte gemensam vårdnad användas för att tvinga föräldrarna till samarbete. Vid sådana allvarliga konflikter är gemensam vårdnad normalt inte förenligt med barnets bästa, utan istället bör domstolen besluta om ensam vårdnad för en av föräldrarna.⁴³ Med ensam vårdnad förstås att barnet endast har en vårdnadshavare och att denne ensam fattar alla beslut som har med vårdnaden att göra.⁴⁴ Ett exempel som kan visa på den bestämmanderätten föräldern tillerkänns i och med ensam vårdnad var en läkares beslut att undersöka en flicka på uppmaning av mamman sedan pappan tillerkänts ensam vårdnad. Läkaren skulle inte, med anledning av domstolens beslut om ensam vårdnad, ha låtit undersöka flickan utan pappans medgivande.⁴⁵

3.3 Vårdnad vid förekomsten av våld

I propositionen har regeringen uttalat att om barnet eller någon annan i familjen har utsatts för våld av en förälder ska det i princip vara uteslutet att ge den våldsutövande föräldern del i vårdnaden eftersom övergreppet innebär att det är nästintill omöjligt att tillgodose barnets behov av omsorg och trygghet. Dock är det inte möjligt att ha en sådan schablonmässig bedömning utan en individuell bedömning av varje barns bästa måste alltid företas samt att hänsyn måste tas till

⁴² Sjösten 2014, s. 55 och Schiratzki, 2013, s. 9.

⁴³ Prop. 2005/06:99 s. 51.

⁴⁴ Sjösten, 2014, s. 156f.

⁴⁵ Hälso- och Sjukvårdens Ansvarsnämnds beslut den 4 september 2003, dnr 2187/02:A2.

faktorer såsom tidigare övergrepp, hot om övergrepp, föräldrarnas inställning till våld, missbruksproblem och psykisk sjukdom. Som berörts i ovanstående avsnitt bygger föräldrabalkens regler på att det bästa för barnet är att ha en nära och god kontakt med båda sina föräldrar. Denna princip gäller dock inte under alla förutsättningar, utan barnet måste tillförsäkras en absolut rätt att inte bli utsatt för våld eller andra övergrepp.⁴⁶

3.3.1 Domstolens riskbedömning och omständigheter att beakta

I propositionen från 2006 framförs särskilt att riskbedömningar ska företas när uppgifter om våld föreligger. Anna Kaldal, docent vid Stockholms universitet har i sin avhandling *Parallella processer – En rättsvetenskaplig studie av riskbedömningar i vårdnads – och LVU-mål* beskrivit hur riskbedömningar ska utföras och vad domstolen ska beakta. Hennes avhandling har kommenterats av författarna till lagkommentaren av 6 kap 2 a § FB där det uttalats att de med vissa erinringar ser avhandlingen som användbar. Avhandlingen har även recenserats och kommenterats av Hans Eklund, studierektor vid Uppsala universitet och med vissa reservationer anser även han avhandlingen vara användbar. Mot bakgrund av det har jag valt att kortfattat och förenklat beskriva det som Kaldal för fram i sin avhandling vad gäller *riskbedömningar*.⁴⁷

När en riskbedömning ska företas för huruvida det föreligger *risk för att barnet ska fara illa* sker den i två steg. Första steget handlar om att fastslå de riskfaktorer som finns angivna i 6 kap 2 a § FB, såsom övergrepp riktade mot barnet, övergrepp riktade mot någon annan i familjen, olovligt bortförande eller kvarhållande av barnet och att barnet annars far illa. Det andra steget handlar om att klargöra huruvida dessa riskfaktorer utgör en fara för det enskilda barnet, alltså sker en individuell prövning i det andra steget. En sådan individualiserad bedömning kan leda till att en faktor bedöms utgöra en risk beträffande ett barn men inte beträffande ett annat barn. Anledning till att utgången kan skilja sig på det sättet är just därför att en individuell prövning sker i förhållande till varje enskilt barn. Ett

⁴⁶ Prop. 2005/06:99 s. 42f.

⁴⁷ Prop. 2005/06:99 s. 41f, Walin och Vängby: Föräldrabalken, kommentar i Zeteo till 6 kap 2 a § FB och Eklund, Juridisk tidskrift, nr 1 2010/11.

barn kan då bedömas ha skyddsfaktorer runt sig som är tillräckliga för att väga upp den risk som anses föreligga i första steget. Att prövningen ska ske på det här sättet framgår inte uttryckligen av lagtexten men går att utläsa ur förarbetena som säger att om en riskfaktor konstateras så ska den prövas individuellt.⁴⁸

Om rätten i steg två, alltså den individuella riskbedömningen, finner att det föreligger en risk ska den givetvis ingå i helhetsbedömningen. Går det däremot inte att bevisa att risk föreligger ska den inte ingå i helhetsbedömningen. Med detta ska dock inte förstås att informationen som fanns vid riskbedömningen ska uteslutas utan sådan information kan användas om den har betydelse för barnets bästa vid helhetsbedömningen. Exempelvis kan påståenden om våld ses som samarbetsproblem mellan föräldrarna trots att påståendet inte har uppnått beviskravet som krävs för att våldet ska anses utgöra en risk för barnet.⁴⁹

Av propositionen framgår att riskbedömningen ska ta sikte på tidigare händelser som är utredda samt andra faktiska omständigheter. Dessa omständigheter kan vara att det exempelvis finns utredning som visar att föräldern tidigare har gjort sig skyldig till övergrepp och om övergreppen har upprepats och skett systematiskt under en lång tid, varit allvarliga eller skett mot flera personer. Är situationen sådan anser regeringen att det finns anledning att normalt anta att barnet kommer att fara illa med den föräldern som vårdnadshavare, vilket då får till följd att barnets bästa förmodligen anses oförenligt med gemensam vårdnad. I ett vårdnads mål är det även möjligt att ta hänsyn till en nedlagd förundersökning om våld eftersom det inte är lika höga beviskrav i vårdnads mål som i brottmål.⁵⁰

Skulle situationen vara sådan att föräldern har gjort sig skyldig till en överilad handling mot den andre föräldern är det inte lika uppenbart att barnet skulle fara illa. Ytterligare förhållanden som kan vara av betydelse är när i tiden övergreppen skedde. Är det längesedan och relationen mellan barnet och föräldern fungerat bra sedan dess finns det mindre anledning att anta att barnet kommer att fara illa. Är det

⁴⁸ Kaldal, 2010, s. 230f och prop. 2005/06:99 s. 42f.

⁴⁹ Kaldal, 2010, s. 233f.

⁵⁰ Prop. 2005/06:99 s. 42f och Kaldal, 2010, s. 235.

istället så att övergreppen nyligen skett och läget mellan förälder och barn är oklart kan det finnas anledning att anta att risken för att barnet far illa är högre.⁵¹

3.3.2 Samarbetssamtal

Domstolen har möjlighet att besluta om samarbetsamtal mellan föräldrar, 6 kap 18 § FB. Föräldrar som har en konflikt, om till exempel vårdnad av barn kan ges möjlighet att i närvaro av sakkunnig diskutera sina problem under ordnade förhållanden. Tanken med samarbetsamtal är att, istället för att låta domstolen avgöra frågan om vårdnad med mera, ge föräldrarna möjlighet att själva komma överens.⁵²

Samarbetssamtal anses normalt inte lämpligt att använda i de situationer där våld förekommit i förhållandet mellan föräldrarna med anledning av att det kan föranleda ytterligare våldshandlingar från den våldsamme parten. Dock kan det, trots förekomsten av våld, i vissa fall vara nödvändigt att föräldrarna träffas under sådana ordnade förhållanden som samarbetsamtal innebär för att diskutera barnens situation. Alltså måste en bedömning huruvida samarbetsamtal är lämpligt företas i varje enskilt fall.⁵³ Om samtal hålls är det viktigt att de sker på ett sätt så att den våldsutsatta personen kan känna sig trygg. En förälder som inte vågar delta i samtalen på grund av tidigare våld ska inte lastas för sitt ickedeltagande vid domstolens prövning av vårdnaden.⁵⁴

3.3.3 Gemensam vårdnad när ena föräldern motsätter sig det

Den vårdnadsreform som genomfördes 1998 medförde att domstolen gavs möjlighet att döma till gemensam vårdnad trots att en förälder motsätter sig detta, jämför 6 kap 5 § FB. En förutsättning för att förordna om gemensam vårdnad mot en av föräldrarnas vilja är givetvis att det är förenligt med barnets bästa. Dock ska möjligheten användas med stor försiktighet.⁵⁵

⁵¹ Prop. 2005/06:99 s. 42f.

⁵² Prop. 1990/91:8 s. 27.

⁵³ Sjösten, 2014, s. 186.

⁵⁴ Prop. 1990/91:8 s. 30f och Sjösten, 2014, s. 187.

⁵⁵ Prop. 2005/06:99 s. 51 och prop. 1997/98:7 s. 1.

Möjligheten att förordna om gemensam vårdnad mot en förälders vilja får inte ske schablonmässigt utan skälen därtill måste utredas ordentligt. Det är kanske än mer viktigt om motståndet till gemensam vårdnad ligger i uppgifter om att en av föräldrarna använt våld eller andra övergrepp mot barnet eller den andra föräldern. Lagrådets uppfattning var att förekomsten av våld från en förälder mot någon annan familjemedlem skulle utesluta gemensam vårdnad när den andre föräldern motsatte sig det. Något sådant generellt förbud tycks dock inte ha antagits men regeringen framför att det normalt sett inte är förenligt med barnets bästa att gemensam vårdnad tillämpas när våld förekommit inom familjen.⁵⁶

3.4 Närmare om begreppet umgänge

Oavsett om föräldrarna har gemensam eller ensam vårdnad om barnet har barnet rätt till umgänge med den förälder barnet inte stadigvarande bor hos, 6 kap 15 § 2 st. FB. I propositionen poängteras att det är barnet som har rätt till umgänge med sin förälder, inte föräldern som har rätt till umgänge med barnet. Umgänge ska alltså ske om det ligger i linje med barnets bästa. Det är såväl den förälder som ska ha umgänge med barnet som den förälder som har barnet boende hos sig som ska arbeta för att umgänget kommer till stånd. Om den förälder som barnet bor hos saboterar förutsättningarna för ett fungerande umgänge, kan det finnas anledning att ompröva vårdnaden och/eller boendefrågan.⁵⁷ Den förälder som bor tillsammans med barnet ska till umgängesföräldern, om de har gemensam vårdnad, lämna upplysningar till syfte att främja umgänget, 6 kap 15 § 4 st. FB.

När umgänge av någon anledning inte kan komma till stånd genom att barnet träffar umgängesföräldern finns det möjlighet för domstolen att besluta att umgänget istället ska ske på annat sätt, till exempel genom brev och telefonsamtal, 6 kap 15 § 1 st. FB. Det kan bland annat användas om barnet och föräldern bor långt ifrån varandra eller om föräldern av någon anledning inte kan förflytta sig, exempelvis på grund av sjukhusvistelse. Det kan även användas för att på nytt uppta kontakten

⁵⁶ Prop. 2005/06:99 s. 51.

⁵⁷ Prop. 1997/98:7 s. 59f.

mellan barnet och föräldern i situationer då kontakten varit bruten eller mycket sporadisk.⁵⁸

3.5 Umgänge vid förekomsten av våld

Umgängesregleringen bygger på att det som utgångspunkt är av vikt att barnet har kontakt med båda sina föräldrar. Emellertid kan det finnas anledning att frånga den principen om föräldern gjort sig skyldig till någon form av övergrepp mot antingen barnet eller någon inom familjen. I en sådan situation kan barnets bästa vara att något umgänge inte kommer till stånd överhuvudtaget. Att bedriva umgänge under sådana förutsättningar *kan* vara skadligt för barnet även om det inte per automatik måste vara så. En individuell prövning måste alltid företas för att utröna vad som är just det aktuella barnets bästa.⁵⁹ I ett hovrättsfall beslutade domstolen om umgänge mellan barnen och pappan trots att han hotade att döda dem, mamman och sig själv. Domstolen fann, trots mordhoten, att det inte fanns risk för att pappan skulle skada barnen.⁶⁰

När det finns uppgifter om våld i ett mål om umgänge är det vanligt att domstolen förordnar att umgänget ska bedrivas med hjälp av umgängesstöd. Med umgängesstöd förstås att en person utses av socialnämnden att närvara vid umgänget mellan barnet och umgängesföräldern. Umgängesstöd ska gälla för viss tid och upphöra så snart behov av det saknas. Riktlinjen är att umgänge utan umgängesstöd ska komma till stånd inom ett år för att umgängesstöd ska vara aktuellt att förordna om. Det kan vara aktuellt med umgängesstöd om barnet känner en oro inför umgänget eller om det behövs vid hämtning och lämning för att barnet ska undgå konflikter mellan föräldrarna. Domstolen beslutar om umgängesstöd först sedan en utredning visat att det är förenligt med barnets bästa. Det är viktigt att ha i åtanke att personen som utgör umgängesstödet inte är någon garant för att barnet inte förs bort eller på annat sätt far illa. Om det finns sådana misstankar ska problematiken lösas på annat sätt.⁶¹

⁵⁸ Prop. 2005/06:99 s. 55.

⁵⁹ Sjösten, 2014, s. 112 och prop. 2005/06:99 s. 42.

⁶⁰ Svea hovrätts dom i mål T 598-00.

⁶¹ Prop. 2009/10:192 s. 10f och Sjösten, 2014, s. 130.

När ett mål om vårdnad och umgänge är avslutat är det viktigt att socialnämnden fortsatt har kontakt med den aktuella familjen. Det kan vara så att barnet far illa av det beslutade umgänget genom något som inträffar efter rättsprocessen eller av någon anledning som inte framkommit under processen. Vidare kan det vara så att barnet far illa på grund av att detta eller någon annan i dess närhet utsätts för övergrepp eller kränkande behandling. Socialnämnden ska i dessa fall prata med föräldrarna för att försöka få dem att lösa situationen. Fungerar inte det har socialnämnden tillerkänts en egen talerätt i mål om umgänge och kan således få frågan prövad av domstolen. Detta ger socialnämnden en möjlighet att på ett adekvat sätt tillgodose barnets bästa.⁶²

3.6 Rättspraxis

I nedanstående del kommer ett antal rättsfall att presenteras som har behandlat vårdnadsfrågan när uppgifter om våld förelegat. Anledning till att det endast är tre stycken är för att det enligt min bedömning inte fanns anledning att ta med flera då bedömningarna i andra rättsfall har en liknande utgång.

3.6.1 NJA 2000 s. 345

Detta fall handlar om vårdnaden av parternas två gemensamma barn. Pappan hade dömts för misshandel av mamman. HD konstaterade att domen låg ett och ett halvt år tillbaka i tiden och att misshandeln hade skett i ett upprört tillstånd. Mot bakgrund av det ansågs pappan inte vara diskvalificerad som vårdnadshavare. HD bedömde dock att misshandeln kunde ses som ett exempel på föräldrarnas *samarbetssvårigheter* och förordnade således mamman som ensam vårdnadshavare för barnen.

3.6.2 NJA 2006 s. 26

I det aktuella målet var mamman dömd för försök till dråp på pappan. Pappan uppgav i vårdnadsmålet att han var rädd för mamman efter det hon utsatt honom för och att han inte kunde tänka sig att ha någon kontakt med henne. HD ansåg att rädslan skulle tas på stort allvar. Det fanns således inte förutsättningar för att föräldrarna kunde samråda med varandra avseende barnen varför HD fann att

⁶² Prop. 2005/06:99 s. 55f.

samarbetsförmåga saknades mellan föräldrarna och förordnade pappan som ensam vårdnadshavare för barnen.

3.6.3 RH 2005:38

I detta mål hade tingsrätten förordnat att pappan skulle ha ensam vårdnad om barnen med anledning av att mammans umgängeskrets medförde en risk för barnen. Mamman överklagade till hovrätten och ingavs även utredning som visade att barnen for illa hos sin pappa. Mamman berättade om övergrepp som pappan utsatt henne för och vilka barnen hade bevittnat under föräldrarnas äktenskap. Hon medgav att hon brustit som förälder under en period men att hon nu mådde bättre, vilket även stöddes av vittnen. Hovrätten fann, mot bakgrund av att parterna hade svårt att kommunicera med varandra, att en gemensam vårdnad var utesluten. Hovrätten bedömde att det var mamman som bäst kan tillgodose barnens kontakt med pappan varför hon tillerkändes vårdnaden. I fråga om umgänge beslutade hovrätten att inskränka det yrkade och medgivna umgänget mellan barnen och pappan med hänvisning till barnens bästa. Grunden för hovrättens beslut var det sätt pappan behandlat familjen på samt att inget indikerade på att han hade för avsikt att upphöra med sitt beteende.

I och med avslutandet av det här kapitlet kan konstateras att det finns vissa riktlinjer vad gäller hanteringen av vårdnadsfrågan när uppgifter om våld har förekommit, bland annat regeringens uttalande och hur riskbedömningen ska företas vid uppgifter om våld. I nästkommande kapitel kommer vårdnadsfrågan vid skyddade personuppgifter att beröras. Således har det som behandlats i det här kapitlet relevans för nästkommande kapitel med anledning av att våld många gånger är orsaken till skyddade personuppgifter.

4 Vårdnad och umgänge - särskilt vid skyddade personuppgifter

4.1 Inledning

I det här kapitlet utreds gällande rätt avseende uppsatsens andra frågeställning, *hur löses vårdnads- och umgängesfrågor när en av föräldrarna lever med skyddade personuppgifter på grund av den andre föräldern?* Dessförinnan är det emellertid angeläget att närmare beskriva vad skyddade personuppgifter innebär. Som beskrivs ovan, under avsnitt 2.4, är begreppet skyddade personuppgifter indelade i olika grader. Dessa olika grader kommer att beskrivas nedan och först därefter kommer frågeställning nummer två att beröras.

4.2 Skyddade personuppgifter

4.2.1 Sekretessmarkering

Sekretessmarkering är det första steget i att skydda sina personuppgifter när hot eller våld förekommer.⁶³ Med sekretessmarkering förstås att Skatteverket för in en varningssignal i folkbokföringsdatabasen som innebär att prövning huruvida uppgifterna ska lämnas ut eller inte ska övervägas på ett mycket noggrant sätt.⁶⁴

För att en person ska få sekretessmarkering ska en ansökan göras till Skatteverket, till vilken det bör bifogas ett intyg som styrker de uppgifter som ska ligga till grund för sekretessmarkeringen.⁶⁵ Några formella krav för att tillerkännas sekretessmarkering finns inte men det krävs att ett konkret hot föreligger vid en objektiv bedömning.⁶⁶ Vid sin prövning har Skatteverket möjlighet att få hjälp av polisen för att kunna fatta ett så korrekt beslut som möjligt. Det finns ingen lagreglering rörande sekretessmarkering utan istället har Skatteverket utarbetat rutiner kring hanteringen av sådana frågor.⁶⁷

⁶³ Prop. 1997/98:9 s. 34.

⁶⁴ Hindberg m.fl. 2009 s. 9.

⁶⁵ Prop. 2013/14:178 s. 13.

⁶⁶ Prop. 1997/98:9 s. 35.

⁶⁷ Prop. 2013/14:178 s. 13ff.

4.2.2 Kvarskrivning

När sekretessmarkering inte bedöms vara ett tillräckligt gott skydd kan Skatteverket istället besluta om kvarskrivning. Kvarskrivning innebär att personen flyttar men tillåts att vara fortsatt folkbokförd på den tidigare folkbokföringsorten, 16 § folkbokföringslag (1991:481) (FOL). Personen blir då ”på församlingen skriven” med adress Skatteverket, som sedan eftersänder all post.⁶⁸ Normalt får även en kvarskriven person sekretessmarkering för att kunna skydda andra uppgifter som annars skulle kunna avslöja var personen befinner sig.⁶⁹ För att få status som kvarskriven krävs att en person kan antas utsättas för brott, förföljelser eller allvarliga trakasserier, 16 § FOL. Kvarskrivning får medges för högst tre år i taget, varefter en ny prövning måste företas, 17 § FOL. Vidare anges, i samma stadgande, att kvarskrivningen ska upphöra så snart den inte anses nödvändig.

Till ansökan om kvarskrivning ska intyg biläggas som styrker de åberopade omständigheterna. Vid behov bör ansökan även utredas av polis för att undersöka tillförlitligheten i uppgifterna. Av den anledningen ska polisen vara Skatteverket behjälplig, 17 a § FOL.⁷⁰

Skatteverket har även möjlighet att begära hjälp av socialnämnden för att besluta om kvarskrivning, 17 a § FOL. Socialnämndens hjälp kan vara särskilt viktig när det handlar om en person som ansökt om kvarskrivning men till exempel inte varit i kontakt med polisen och således inte kan styrka sin ansökan med en polisrapport. Personen kan då istället ha haft kontakter med socialnämnden som kan styrka uppgifterna. Vidare är det av vikt att socialnämnden finns behjälplig när det handlar om barn och kvarskrivning, eftersom det är viktigt att bedömningen då sker utifrån ett barnrättsperspektiv samt för att belysa eventuella konsekvenser för det enskilda barnet.⁷¹ Som nämnts i avsnitt 2.2.3 måste alla i hushållet omfattas av kvarskrivningen för att den ska bli effektiv. Detta leder till att en sådan ansökan

⁶⁸ Hindberg m.fl. 2009 s. 10 och prop.1997/98:9 s. 47.

⁶⁹ Prop. 2013/14:178 s. 11.

⁷⁰ Prop. 1990/91:153 s. 116f och prop. 2013/14:178 s.11ff.

⁷¹ Prop. 2013/14:178 s. 12.

avseende barn måste kunna företas av endast den ena vårdnadshavaren eftersom det finns situationer då den andra är orsaken till att skyddet söks.⁷²

4.2.3 Fingerade personuppgifter

Bestämmelser kring fingerade personuppgifter återfinns i lag (1991:483) om fingerade personuppgifter. Fingerade personuppgifter innebär att en person som riskerar att utsättas för särskild allvarlig brottslighet får byta identitet genom att använda sig av andra personuppgifter. Det krävs dock att varken sekretessmarkering eller kvarskrivning bedöms ge ett tillräckligt gott skydd. Den brottslighet som avses är sådan som är direkt livshotande eller som syftar till svår kroppsskada eller grov frihetskränkning.⁷³

En ansökan om fingerade personuppgifter görs av den berörda personen till Polismyndigheten, som har att göra en utredning avseende de omständigheter som ligger till grund för ansökan. Finner Polismyndigheten att det finns skäl att förordna om fingerade personuppgifter gör de en sådan ansökan till Stockholms tingsrätt. Finner Polismyndigheten att det inte föreligger tillräckliga skäl för att göra ansökan hos tingsrätten har den enskilde person möjlighet att upprätta sådan ansökan själv.⁷⁴

Om personen som får fingerade personuppgifter bor tillsammans med barn måste givetvis även barnets uppgifter ändras för att ett fullgott skydd ska tillhandahållas. I en sådan situation måste noga överväganden ske huruvida det är möjligt att rent praktiskt få igenom fingerade personuppgifter. En ansökan om fingerade uppgifter avseende barn i en sådan situation måste givetvis kunna göras med endast en vårdnadshavares medgivande eftersom det kan vara så att den andre vårdnadshavaren är orsaken till ansökan. Av ett avgörande från HD framgår att risk för bortförande av barn ska ge möjlighet till fingerade personuppgifter.⁷⁵

⁷² Prop. 1990/91:153 s. 117.

⁷³ Prop. 1990/91:153 s. 143.

⁷⁴ Prop. 1990/91:153 s. 121.

⁷⁵ Prop. 1990/91:153 s. 119 och NJA 1994 s. 497 II.

4.3 Vårdnad med mera vid skyddade personuppgifter

När ett barn och den förälder barnet bor tillsammans med lever med skyddade personuppgifter kan praktiska problem uppstå i samband med en prövning av vårdnad med mera, till exempel vad gäller i vilken domstol talan ska väckas och vid vilken socialnämnd vårdnad-, boende- och umgängesutredning ska inhämtas. Problematiken uppstår med anledning av att det är barnets bosättning som styr i behörig domstol och behörig socialnämnd. Fram till för endast ett par månader sedan har till exempel en pappa saknat möjlighet att väcka talan när han, på grund av att barnet och mamman lever med skyddade personuppgifter, inte haft kunskap om var barnet är. Skulle det istället vara den skyddade personen, mamman, som vill väcka sådan talan kan problematiken ligga i att mamman är rädd för att den nya vistelseadressen ska avslöjas i och med att talan väcks i den domstolen där barnet har sin bosättning.⁷⁶ Vårdnadskommitténs⁷⁷ förslag i detta avseende var att talan skulle väckas vid den domstol som regeringen bestämt skulle handha mål där det förekom skyddade personuppgifter.⁷⁸ Ett annat förslag var att Stockholm, Göteborg, Malmö och Umeå tingsrätter skulle vara behöriga för handläggning av sådana mål.⁷⁹ Dessa förslag har emellertid inte fått genomslag. Istället lämnade HD den 9 april 2015 besked om att talan i fall som dessa ska väckas vid Stockholms tingsrätt. Beskedet lämnades sedan en pappas ansökan om stämning avvisats i såväl tingsrätten som hovrätten med anledning av att det var fel domstol. HD uttalar i sitt avgörande att regleringen om reservforum i vårdnadsmål, 6 kap 17 § FB, medger att talan ska väckas i Stockholms tingsrätt då behörig domstol saknas. Egentligen saknas inte behörig domstol när ett barn har skyddade personuppgifter, men den behöriga domstolen blir okänd då barnets hemvist är sekretessbelagd. HD menar att 6 kap 17 § FB måste kunna tillämpas i den situationen eftersom följden annars skulle bli att talan inte kan väckas överhuvudtaget, vilket strider mot artikel 6.1 Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.⁸⁰

⁷⁶ SOU 2005:43 s. 35f och s. 281ff.

⁷⁷ Med *Vårdnadskommittén* förstås den kommitté som utförde och författade SOU 2005:43.

⁷⁸ Jämför Personsäkerhetsutredningens förslag i SOU 2004:1.

⁷⁹ SOU 2005:43 s. 35f, s. 281ff.

⁸⁰ Högsta domstolens mål Ö 5486-13.

En lösning, liknande den Vårnadskommittén lade fram i ovanstående del, anser Vårnadskommittén vara nödvändig även vid inhämtande av vårdnad-, boende- och umgängesutredning samt snabbupplysningar från socialnämnder. Idén var att socialnämnder i närheten av föreslagna domstolar skulle ges detta uppdrag för att undgå att avslöja skyddade personuppgifter. En fördel med regleringen är att samtliga utredningar görs av ett fåtal socialnämnder vilket leder till att kunskaper och erfarenhet av sådana frågor samlas på ett fåtal ställen, vilket i sin tur medför ökad säkerhet för de hotade samt att utredningarna utförs på ett enhetligt och tryggt sätt. Vårnadskommittén anser dock att frågan om *vilka* domstolar och *vilka* socialnämnder som ska föreslås ska lämnas öppet i lagen och att regeringen istället ska besluta om det i en förordning.⁸¹

En annan fråga som berörs av Vårnadskommittén är hur identitetsuppgifter ska hanteras när socialnämnden till sin utredning inhämtar uppgifter från så kallade referenspersoner, till exempel lärare. Uppges uppgifter som namn, yrke och arbetsplats finns det risk för att barnets bostadsort kan komma att avslöjas. Anledningen till att personuppgifter inte helt kan uteslutas är för att ge part möjlighet att ifrågasätta de lämnade uppgifterna eller för att påvisa att referenspersonen till exempel har förutfattade meningar. Vårnadskommitténs förslag för att lösa dessa problem är att det inte är nödvändigt att uppgift om referenspersonens arbetsplats och tjänstgöringsort framkommer av utredningen, utan att endast namn och yrke framförs i det sammanhanget.⁸²

Vårnadskommittén diskuterade även frågan huruvida umgänget automatiskt skulle inskränkas när barnet och den ena föräldern har skyddade personuppgifter. Slutsatsen blev dock att det inte är förenligt med barnets bästa att en sådan generell bestämmelse införs, eftersom situationen inom varje familj skiljer sig åt och således måste en bedömning ske i varje enskilt fall. Vårnadskommittén har även diskuterat frågan med verksamma jurister som uppger att i situationer där skyddade personuppgifter föreligger mellan föräldrarna förordnar domstolen normalt om umgänge med umgängesstöd. Vårnadskommitténs förslag är att umgängesstöd ska

⁸¹ SOU 2005:43 s. 35f och s. 281ff.

⁸² SOU 2005:43 s. 282f.

aktualiseras om domstolen har gjort bedömningen att det finns risk för att barnet i samband med umgänget avslöjar sin vistelseadress.⁸³

Regeringen har dock inte tagit ställning till dessa frågor i propositionen utan anger att de har för avsikt att återkomma i frågan.⁸⁴ I dagsläget finns ingen uttalad lösning på de problem och förslag som Vårdnadskommittén lyfte fram. Dock kommer frågan huruvida särskild forumreglering ska införas att utredas i samband med att vårdnadsreformen från 2006 utvärderas. I det sammanhanget kommer det även att utredas huruvida ytterligare åtgärder bör införas vid förekomsten av skyddade personuppgifter i vårdnadsfall.⁸⁵

Hur vårdnadsfrågan ska hanteras när det föreligger skyddade personuppgifter i förhållandet mellan föräldrarna har inte diskuterats. Om anledningen till skyddade personuppgifter är våld, får istället förutsättas att frågan ska hanteras på det sätt som beskrivs ovan, se kapitel 3.

4.4 Rättspraxis

Det finns inget avgörande från HD i vårdnadsfall där det föreligger skyddade personuppgifter. Med anledning av detta används istället hovrättsavgöranden, vilket kan användas enligt rättsdogmatisk metod, se ovan avsnitt 1.3. De mål som använts har sökts fram via databasen Infotorg genom användandet av sökorden *vårdnad* och *skyddade personuppgifter* mellan åren 2011 och 2014. På grund av platsbrist men även på grund av att utgången i målen varit liknande har endast ett mindre antal mål tagits med i uppsatsen.

4.4.1 Hovrätten över Skåne och Blekinge - mål T 2472-13

I målet hade mamman begärt ensam vårdnad om barnen med anledning av att hon kränkts såväl psykiskt som fysiskt av barnens pappa och således saknade förmåga att samarbeta med honom. Pappan nekade till påståenden om våld. Tingsrätten fann att parterna skulle ha fortsatt gemensam vårdnad men med anledning av

⁸³ SOU 2005:43 s. 167 och s. 182f.

⁸⁴ Prop. 2005/06:99 s. 61.

⁸⁵ Kommittédirektiv 2014:84, s. 13.

barnens ovilja att träffa sin pappa förordnades det inte om något umgänge. När hovrätten gjorde sin bedömning fann de att det förelåg allvarliga samarbetsproblem mellan parterna, vilket styrktes av att pappan hade vägrat att skriva på handlingar för att ge barnen pass. Samarbetsproblemen ansågs inte vara av övergående natur och således tillerkändes mamman ensam vårdnad. I övrigt fastställdes tingsrättens dom.

4.4.2 Svea hovrätt - mål T 6571-11

I målet fanns uppgifter och även vissa fällande domar om att pappan hade misshandlat mamman. Mamman fick skyddade adressuppgifter och flyttade höggravid till hemlig ort. Pappan yrkade att han skulle tillerkännas umgängesrätt med sonen. Tingsrätten fann att han skulle få ett mycket begränsat umgänge med sonen och att mammans skyddade adressuppgifter inte utgjorde ett hinder för detta. Dock var ordföranden skiljaktig och framförde att det inte var praktiskt genomförbart med umgänge med anledning av långa resor och att socialnämnden inte kunde ordna med umgängesstöd utan kontakt med båda föräldrarna samt att en sådan kontakt skulle medföra att det var omöjligt att inte röja mammans nya hemort. När saken prövades i hovrätten fanns inte pappan i Sverige och då fann hovrätten det oförsvarligt att förordna om ett umgänge som var praktiskt omöjligt att genomföra. Även om pappan hade funnits i Sverige klargjorde hovrätten att det inte var förenligt med barnets bästa att förordna om umgänge med pappan.

4.4.3 Hovrätten för västra Sverige - mål T 2860-11

Detta mål handlade om en mamma och son, som levde med skyddade personuppgifter med anledning av pappans beteende. Sonen hade inte träffat pappan på två år. Tingsrätten förordnade om ensam vårdnad för mamman och visst umgänge för barnet och pappan med umgängesstöd. När målet prövades i hovrätten var det endast umgängesfrågan som prövades. Mamman och sonen hade tillerkänts fingerade personuppgifter men anledningen till detta kunde inte, på grund av sekretess, förklaras närmare än att det hade med pappan att göra. Hovrätten kom dock fram till att sonens bästa var att han tillerkändes umgänge med pappan i enlighet med tingsrättens dom. Risken för att de fingerade uppgifterna röjdes bedömdes inte utgöra ett hinder för umgänge mellan sonen och pappan.

4.4.4 Hovrätten för nedre Norrland – mål T 1008-11

I detta mål ansökte pappan om att vårdnaden skulle överflyttas från mamman till honom. Pappan var dömd för brott mot mamman och hon hade tillerkänts skyddade personuppgifter tillsammans med barnen. Barnen bevittnade våldet som pappan utsatte mamman för och sonen var rädd för pappan. Mot bakgrund av detta bedömdes pappan inte lämplig som vårdnadshavare och något umgänge bedömdes inte heller vara aktuellt i dagsläget.

4.4.5 Hovrätten för övre Norrland - mål T 71-11

I detta mål levde mamman tillsammans med sönerna på skyddad adress för att undkomma pappan efter att han misshandlat henne. Under tingsrättsförhandlingen framkom det dock att pappan visste var övriga familjen bodde och med anledning av det fann domstolen att skäl för att inskränka umgänget mellan barnen och pappan inte längre förelåg. Dock ansågs konflikten mellan föräldrarna vara så pass djup att det inte låg i barnens bästa att föräldrarna hade gemensam vårdnad, varför mamman tillerkändes den ensam. Mamman överklagade domen med anledning av det umgänge som beslutats mellan barnen och pappan. Mamman och barnen hade efter tingsrättens dom, med hjälp av Polismyndigheten, flyttat till ny hemlig vistelseort. Polismyndigheten ansåg sig inte kunna säkerställa familjens säkerhet om barnen hade umgänge med pappan. Vidare tittade tre olika socialnämnder på ärendet och samtliga kom fram till att barnen inte skulle ha något umgänge med pappan i dagsläget. Hovrättens bedömning var, med anledning av den riskbedömning som Polismyndigheten gjort, att det inte var förenligt med barnens bästa att något umgänge förekom.

4.4.6 Svea hovrätt – mål T 9724-10

Parterna i detta mål hade två gemensamma barn. Mamman blev under förhållandet misshandlad men anmälde aldrig detta. Hon fick dock stöd från socialtjänsten vilket ledde till att hon lämnade pappan. Hon tillerkändes i samband med separationen skyddade personuppgifter. Tingsrätten fann att vårdnaden om barnen skulle tillkomma mamman ensam mot den bakgrunden samt att hon haft allt ansvar för barnen. Pappan tillerkändes emellertid umgänge med barnen. I hovrätten var det endast umgänget som prövades och mot bakgrund av att äldsta

sonen mått dåligt av umgänget med pappan inskränks det helt medan umgänget med den yngre sonen inledningsvis skulle ske med umgängesstöd samt i mindre omfattning än tingsrätten bestämt.

Som konstateras i ovanstående avsnitt finns inget ställningstagande från regeringen eller lagstiftaren beträffande vårdnadsfrågan och skyddade personuppgifter. Det som finns att tillgå är endast en SOU, som i och för sig är relativt välutvecklad. Följden av detta är att det i princip inte finns någon gällande rätt på området. Det saknas även avgöranden från högsta instans vad gäller själva hanteringen av vårdnadsfrågan när skyddade personuppgifter föreligger. Avsaknaden av gällande rätt gör det således än mer intressant att ta sig an nästkommande kapitel, vari bland annat en intervju med verksamma domare presenteras, vilken till viss del berör just hanteringen av vårdnadsfrågan vid skyddade personuppgifter.

5 Tingsrättens hantering av vårdnadsfrågor vid våld och skyddade personuppgifter

5.1 Inledning

De två föregående kapitlen har syftat till att utreda *gällande rätt* vid frågor om vårdnad och umgänge, dels när uppgifter om våld förelegat, dels när skyddade personuppgifter förelegat. I detta kapitel används *empiriskt material* för att besvara uppsatsen tredje frågeställning: *Hur hanterar tingsrätterna vårdnadsfall som rör våld och/eller skyddade personuppgifter?* Det empiriska materialet som använts för att besvara frågeställningen utgörs av, dels intervjuer med domare, dels en utredning från Barnombudsmannen, dels en egen mindre studie av rättsfall.⁸⁶

Många gånger är det endast tingsrätten som kommer i kontakt med frågor om vårdnad och umgänge eftersom det införts prövningstillstånd till hovrätten.⁸⁷ Med anledning av det finner jag tingsrättens avgöranden betydelsefulla och intressanta och med samma motivering valde jag att intervjua tingsrättsdomare. Intervjuerna som företogs syftade till att få kunskap om hur domstolen hanterar vårdnadsfrågor där våld och/eller skyddade personuppgifter föreligger. De som har deltagit i intervjun är tre domare från tre olika tingsrätter i Sverige.

Senare i kapitlet presenteras Barnombudsmannens utredning från 2005, vilken redogör för hur tingsrätten dömt i vårdnadsfall där fällande brottmålsdom om våld förelegat mellan föräldrarna.⁸⁸ Den utredningen kom innan vårdnadsreformen 2006 och således innan regeringens uttalande om att gemensam vårdnad i princip ska vara utesluten när våld förekommit. Därför har jag valt att göra en liknande mindre studie baserad på rättsfall från 2012 och 2013 för att se hur situationen ser ut idag.

⁸⁶ Som framgår av avsnitt 1.3 är underrättsavgörande en del av den empiriska metoden och Barnombudsmannen, BR2005:02.

⁸⁷ Jämför 49 kap 12 § rättegångsbalken.

⁸⁸ Liknande utredning finns från Vårdnadskommittén, se SOU 2005:43 men Barnombudsmannens utredning valdes då den var kategoriserad på ett fördelaktigare sätt för uppsatsen.

5.2 Intervjuer

5.2.1 Intervjumetod

Att använda intervjuer i uppsatsen kan vara värdefullt då de kan berika analysen och även användas som stöd för slutsatser.⁸⁹ Det finns olika metoder som kan användas för att göra intervjuer. De kan vara högt strukturerade eller ostrukturerade. Jag har valt att använda mig av en semistrukturerad intervjumetod, vilken ligger mellan en hög och en ostrukturerad intervju. En semistrukturerad intervju innebär att frågor har författats utifrån olika teman.⁹⁰ De olika teman som intervjuerna byggde på var dels hanteringen av vårdnadsfrågan vid uppgifter om våld inom familjen, dels hanteringen av vårdnadsfrågan vid skyddade personuppgifter. Att valet föll på dessa teman var naturligt med anledning av att min uppsats behandlar just dessa frågor.

Ett normalt inslag i en semistrukturerad intervju är att frågorna kan varieras beroende på respondent. Huvudsakligen har mina frågor till respondenterna varit samma men beroende på utvecklingen under intervjun har de ibland kommit att ställas i annan ordning samt i ett annat samband. En semistrukturerad intervju ger möjligheter till att variera genomförandet av den. Valet av intervjumetod gjordes just med anledning av möjligheten till variation samt för att kunna inflika ytterligare frågor under intervjun, vilka givetvis inte var samma till varje respondent.⁹¹

Frågorna som en semistrukturerad intervju baseras på ska vara öppna, vilket möjliggör friare svar från respondenterna och normalt även svar baserade på deras erfarenheter av verkligheten. Jag ansåg det vara ett viktigt inslag när jag valde metod eftersom det är just de olika domarnas uppfattade verklighet jag främst var intresserad av att försöka klargöra.⁹² Två av intervjuerna har skett genom personligt möte medan en har företagits per telefon. Jag är av uppfattningen att det har gett

⁸⁹ Sandgren, 2007, s. 42.

⁹⁰ Saunders m.fl., 2009, s. 320.

⁹¹ Saunders m.fl., 2009, s. 320.

⁹² Saunders, m.fl., 2009, s. 323ff.

mig djupare och mer långtgående svar än vad besvarandet av en enkät hade fört med sig.⁹³

Intervjudeltagarna gav alla sitt samtycke till att jag spelade in intervjun. Utifrån inspelningarna sammanställdes sedan en skriftlig version av varje intervju som skickades till respektive domare för genomläsning och godkännande. Efter att ha intervjuat dessa tre domare insåg jag att de svar jag fått från domarna i många avseenden var liknande. Med anledning av det drogs slutsatsen att behovet av fler intervjuer var mättat på så sätt att det inte skulle tillföra något ytterligare.

Intervjumaterialet framställs utifrån de olika teman som beskrivits ovan, alltså hanteringen av vårdnadsfrågan vid uppgifter om våld inom familjen och hanteringen av vårdnadsfrågan vid skyddade personuppgifter. Jag har valt att anonymisera intervjuobjekten och kommer i framställningen att benämna dem som domare 1, domare 2 och domare 3.

5.2.2 Hanteringen av vårdnadsfrågan vid uppgifter om våld inom familjen

Samtliga domare uppger att förekomsten av uppgifter om våld i samband med vårdnadsmål är vanligt förekommande. Domare 1 uppskattar att sådana uppgifter framkommer i två tredjedelar av samtliga vårdnadsmål. Domarna är eniga om att uppgifter om våld vanligen framförs från mammans sida. Dock skiljer sig deras bedömningar i hur vanligt det är att uppgifterna handlar om att barn är utsatta för våldet. Domare 2 menar att det är vanligt med påståenden om våld där såväl mamman som barnet har utsatts för det medan såväl domare 1 som domare 3 uppfattning är att det i de allra flesta fall framförs att våldet har riktats enbart mot mamman.

I kapitel 3 redogörs för att domstolen har att göra *riskbedömningar* när uppgifter om våld framförs. Domarna uppger att det handlar om att göra en prognos framöver för att utröna risken för att övergreppen sker igen. Domare 2 uppger att en våldsutövande förälder inte per automatik diskvalificeras som vårdnadshavare.

⁹³ Saunders m.fl., 2009, s. 323f.

Dock är upprepat våld en försvårande omständighet för gemensam vårdnad eftersom en sådan kräver ett relativt gott samarbete mellan föräldrarna. Är våldet riktat mot barnet men av mindre allvarlig karaktär behöver inte heller det utesluta någon som vårdnadshavare. Utan, precis som framgår av avsnitt 3.3.1, är det viktigt att barnet skyddas från att utsättas för fortsatt våld. Har uppgifterna inte lett till en fällande brottmålsdom kan de ändå utgöra en riskfaktor som ska beaktas. Likväl kan situationen vara sådan att en fällande brottmålsdom i sig inte är tillräcklig för att döma till ensam vårdnad för en av föräldrarna. Domare 1 uppger att det i en sådan situation krävs en bedömning av våldet och när i tiden det har skett. Efter en brottmålsdom kan förhållandet ha förbättrats mellan parterna, domen kan ligga långt tillbaka i tiden eller det kan ha varit fråga om en enstaka händelse av våld, exempelvis i samband med separation.

Innan riskbedömningen företas måste en bedömning av *riktigheten* i våldsuppgifterna utredas. Domare 2 uppger att en sådan bedömning är mycket svår att göra eftersom det många gånger inte finns annan bevisning än den utsatta förälderns uppgifter. Situationen kan vara sådan att barnen är små och med anledning av det inte kan berätta om sin situation. Men om uppgifter kommer från barnen ska dessa beaktas och väga tungt menar domare 1. Vidare uppger domare 1 att den som påstår våld många gånger ser till att samla in sådant material som styrker uppgifterna, vilket till exempel kan vara utredning som finns hos socialtjänsten eller en polisanmälan. Domare 2 säger att i de fall polisanmälan lett till åtal finns givetvis mer substans i uppgifterna.

När det väl konstaterats att uppgifterna om våld stämmer uppfattar domare 3 att det i många fall förordnas om ensam vårdnad för den förälder som utsatts för våldet, eftersom det i stort sett är omöjligt att upprätthålla en gemensam vårdnad under sådana omständigheter. Detta uttalande kan jämföras med regeringens åsikt om att en gemensam vårdnad i princip ska uteslutas vid förekomsten av våldsamheter.

Tidigare i uppsatsen har det förts fram hur lagstiftaren tänkt att frågan om umgänge ska hanteras när våldsuppgifter föreligger. Där framförs att det är vanligt att låta umgänget mellan barnet och den våldsamme föräldern ske i närvaro av

umgängesstöd. Domare 3 är av uppfattningen att umgängesstöd många gånger kan vara enda chansen för att ett umgänge överhuvudtaget ska komma till stånd när det finns uppgifter om våld, eftersom den våldsutsatta föräldern kanske känner sig orolig, dels för barnets säkerhet, dels för att tvingas träffa den andre föräldern.

I avsnitt 2.3.1.3 beskrivs vikten av och kravet på domstolen att beakta ett barns vilja. De verksamma domarnas uppgifter i den frågan är att ett barns vilja att inte träffa den förälder som påstås vara våldsam givetvis ska beaktas, men att det är viktigt att utreda varifrån denna ovilja kommer så att det inte handlar om att barnet är manipulerat av någon av föräldrarna. Om det egentligen inte finns någon anledning till att barnet uppger sig inte vilja träffa en förälder görs försök till umgänge med hjälp av umgängesstöd, uppger domare 1. Domare 1 och 3 är båda av uppfattningen att situationen blir allvarigare om våldet uppges vara riktat mot barnet och att det i de fall det saknas fällande dom inhämtas polisförhör som hållits med barnet, föräldrarna och exempelvis grannar.

5.2.3 Hanteringen av vårdnadsfrågan vid skyddade personuppgifter

Som framgår av den statistik som presenteras i kapitel 2 i uppsatsen är det över 13 000 människor som lever med skyddade personuppgifter i Sverige. Dock uppger de tre domarna att det inte är särskilt vanligt förekommande med skyddade personuppgifter i samband med vårdnadsfrågor. När det väl förekommer handlar det främst om hemlig vistelseort för ena parten och ofta även barnet.

I kapitel 4 tas Vårdnadskommitténs förslag upp om hur hantering av inhämtandet av vårdnadsutredning ska ske i samband med skyddade personuppgifter. Varken regeringen eller lagstiftaren har tagit ställning i den problematiken utan domarna har att lösa sådana situationer på egen hand. I regel inhämtas vårdnadsutredning från socialförvaltningen i den kommunen som barnet är bosatt i, men om situationen är sådan att skyddade personuppgifter föreligger riskerar vistelseorten att avslöjas i och med inhämtandet av sådana uppgifter. En lösning på det problemet kan dock vara att överlåta uppdraget till kommunen i vilken den förälder utan skyddade personuppgifter bor i. Domstolen kan sedan begära att den

kommunens socialförvaltning inhämtar uppgifter från socialförvaltningen där föräldern med skyddade personuppgifter och barnet finns. Genom att sedan sekretessmarkera vilken socialförvaltning det är avslöjas inte i vilken kommun barnet och den föräldern har sin vistelse. Ett annat alternativ som finns att tillgå är att domstolen inhämtar utredningarna från den kommun barnet är bosatt i men sekretessbelägger bland annat socialsekreterarens namn och vilken kommun det rör sig om.

Problem kan även uppstå när socialsekreteraren förhörs under domstolsförhandlingen. Socialsekreteraren erinras då om att inte avslöja vilken kommun han eller hon arbetar för men likväl kvarstår problematiken kring att socialsekreterarens namn kan efterforskas, eftersom det inte går att skydda vid förhör hos domstolen.

I likhet med de förslag som lämnas av Vårnadskommittén, gällande förekomsten av umgänge när skyddade personuppgifter föreligger, uppger de tre domarna att umgänge mellan barnet och den föräldern som är orsaken till de skyddade personuppgifterna bedrivs med umgängesstöd. Vårnadskommitténs förslag är att umgängesstöd även ska användas när det finns risk för att barnet vid umgänget kommer att pressas på uppgifter om bostadsort etc. Dock är de tre domarnas uppfattning att det i en sådan situation inte är lämpligt att förordna om umgänge överhuvudtaget. Domare 1 tillägger emellertid att en möjlighet är att ha övervakat umgänge via Skype, telefon eller dylikt, med möjlighet för kontaktpersonen att bryta samtalet om så krävs.

Domare 1 uppfattning är att bostadsorten många gånger är känd för alla inblandade trots att det föreligger skyddade personuppgifter och då kan umgänge bedrivas utan några egentliga svårigheter. Men när det rör sig om riktigt allvarliga situationer, vilket får anses ovanligt, löses umgänget med hjälp av Skype eller brev.

I de inledande avsnitten av kapitel 4 beskrivs att det är Skatteverket som beslutar huruvida en person ska få sekretessmarkering eller kvarskrivning, de två första stegen av skydd. De tre intervjuade domarna anser att det är relativt enkelt att få skyddade personuppgifter. Domare 1 menar att enkelheten kan vara en nackdel

eftersom skyddade personuppgifter då inte innebär någon egentlig varningsklocka för domstolen. Domstolen har istället att göra en egen bedömning som kan resultera i att risken för övergrepp inte alls antas föreligga. Domare 2 förklarar att det är en svår balansgång när skyddade personuppgifter föreligger. Å ena sidan är det inte särskilt svårt att få skyddade personuppgifter och göra en polisanmälan men å andra sidan är det alltid uppgifter som måste hanteras på största allvar. En indikation på att uppgifterna som förs fram har ett visst allvar är om Skatteverket har förordnat om kvarskrivning, se avsnitt 5.2.2.

5.3 Utredningar

5.3.1 Barnombudsmannens utredning

I detta avsnitt kommer Barnombudsmannens utredning att presenteras. Av utredningen som totalt baseras på 504 mål, förekommer uppgifter om våld i 258 av dessa. Samtliga mål är från tingsrätter runtom i Sverige och avgjorda under år 2002.⁹⁴

Det framkommer att domstolen har förordnat om gemensam vårdnad i 49 % av målen där det i domstolens dom refererats att våld förekommit och att domstolen i 50 % av fallen dömt till gemensam vårdnad för parterna när det förekommit uppgifter om våld antingen i socialnämndens vårdnadsutredning eller i domen. Detta kan jämföras med att domstolen dömer till gemensam vårdnad i 40 % av fallen där det inte förekommit uppgifter om våld.⁹⁵

I de mål (42 st.) där det finns en fällande brottmålsdom mot någon av föräldrarna om våld mot någon i familjen visar utredningen på att domstolen dömt till gemensam vårdnad i 43 % (18 st.) av dessa fall, att mamman får ensam vårdnad i 55 % (23 st.) och att pappan får ensam vårdnad i 2 % (1 st.) fall. Om det är mamman som uppger att våld förekommit och det finns en brottmålsdom som styrker detta dömer tingsrätten till gemensam vårdnad i 38 % (12 fall av 32), till ensam vårdnad i 59 % (19 av 32) och till ensam vårdnad för pappan i 3 % (1 av 32). När samma uppgifter om våld kommer från pappan dömer domstolen till

⁹⁴ Barnombudsmannen, BR2005:02 s. 10.

⁹⁵ Barnombudsmannen, BR2005:02 s. 35.

gemensam vårdnad i 2 av 3 fall och ger mamman ensam vårdnad i ett fall.⁹⁶

I de fall som domstolen har valt att döma till ensam vårdnad för en av föräldrarna har det till exempel varit så att barnet behöver stöd och hjälp men att en av föräldrarna motsatt sig detta och då har vårdnaden tillerkänts den andre föräldern. Ett vanligt resonemang handlar om föräldrarnas samarbetssvårigheter, om den ena förälderns rädsla för den andra föräldern och hur det påverkar barnet, möjligheten för en förälder att skydda barnet från den andra förälderns beteende samt i vissa få fall hur påståenden om våld påverkar barnet när dessa överdrivs.⁹⁷

Barnombudsmannen är av uppfattningen att domstolen i alltför stor utsträckning bortser från uppgifter om att våld förekommit. En av orsakerna till detta menar Barnombudsmannen vara att domstolen inte alltid kan se hur vårdnaden är kopplad till risken för att barnet far illa. Domstolarna utgår sällan från att ensam vårdnad är barnets bästa när våld förekommit.⁹⁸

5.3.2 Utredning - rättsfall efter vårdnadsreformen 2006

I detta avsnitt kommer min egen utredning att presenteras. Jag har använt mig av databasen Infotorg med inställningarna *avgöranden*, *tingsrätterna*, *tvistemål* samt perioden 2012 respektive 2013 i kombination med de fria sökorden *våld* och *vårdnad*. Jag har granskat 50 mål från 2012 och 25 mål från 2013. I dessa mål har det funnits uppgifter om våldsamheter men det är endast i elva mål som en fällande brottmålsdom om våldsamheter mellan föräldrarna förelegat. Det är på de elva målen som utredningen baseras. Det kan konstateras att domstolen i samtliga fall uteslutit en gemensam vårdnad och tillerkänt den utsatta personen (alltid mamman) ensam vårdnad.

I fem av de aktuella målen var pappan fälld för misshandel av mamman. Domstolen hänvisar i fyra av målen till att parterna har sådana samarbetsproblem att det inte är

⁹⁶ Barnombudsmannen, BR2005:02 s. 35.

⁹⁷ Barnombudsmannen, BR2005:02, s. 36.

⁹⁸ Barnombudsmannen, BR2005:02, s. 36.

förenligt med gemensam vårdnad.⁹⁹ I ett av dessa mål noterar även domstolen att den rädsla mamman känner för pappan är befogad och förståelig samt i sig utgör ett hinder för gemensam vårdnad.¹⁰⁰ I ett annat av dessa mål förelåg även misstanke om våld mot barnet.¹⁰¹ I ett avgörande där pappan var dömd för misshandel av mamman fanns även en dom om kränkande behandling mot barnen. Mamman och barnen levde med skyddade personuppgifter. Domstolen konstaterade, med anledning av det hänsynslösa beteende som pappan utsatt sin familj för och deras önskan om att leva ett tryggt liv, att mamman skulle tillerkännas ensam vårdnad.¹⁰²

I sex av de andra vårdnadsmålen fanns domar om att pappan gjort sig skyldig till kvinnofridskränkning alternativt grov kvinnofridskränkning. I två av dessa mål vistades pappan inte längre i Sverige vilket var en bidragande orsak till att vårdnaden tillerkändes mamman ensam.¹⁰³ En annan bidragande orsak till ensam vårdnad var att i två av fallen levde mamman och barnen på skyddad adress på grund av rädsla för pappan.¹⁰⁴

I två av målen hade mamman uttalat en rädsla för pappan vilket av domstolen bedömts som förståeligt och ansetts utgöra anledning till att mamman skulle tillerkännas ensam vårdnad.¹⁰⁵ I ett av målen där pappan gjort sig skyldig till grov kvinnofridskränkning framgår att han alltjämt nekar till att ha begått brottet, vilket domstolen ser som ytterligare en indikation på att pappan inte ska ha någon del i vårdnaden.¹⁰⁶

I och med avslutandet av detta kapitel har samtligt material i uppsatsen presenterats och således är det dags att ta sig an analysen i nästkommande kapitel.

⁹⁹ Södertörns tingsrätt mål T 9022-11, Malmö tingsrätt mål T 3745-11, Södertörns tingsrätt mål T 2396-10 och Göteborgs tingsrätt mål T 5938-11.

¹⁰⁰ Södertörns tingsrätt mål T 2396-10.

¹⁰¹ Södertörns tingsrätt mål T 9022-11.

¹⁰² Malmö tingsrätt, mål T 1177-11.

¹⁰³ Västmanlands tingsrätt mål T 5936-10 och Södertörns tingsrätt mål T 13439-12.

¹⁰⁴ Västmanlands tingsrätt mål T 5936-10 och Sundsvalls tingsrätt mål T 2318-12.

¹⁰⁵ Västmanlands tingsrätt mål T 3761-09 och Stockholms tingsrätt mål T 10543-11.

¹⁰⁶ Södertörns tingsrätt mål T 14797-10.

6 Analys

6.1 Inledning

Uppsatsens syfte är att utreda och analysera i vilken utsträckning och på vilket sätt barnets bästa beaktas vid frågor om vårdnad och umgänge då det föreligger uppgifter om våld och/eller skyddade personuppgifter. Kapitel 2 behandlade begreppen *våld i nära relationer* och *barnets bästa*, vilka är centrala begrepp för att kunna ta sig an uppsatsen på ett adekvat sätt. Dessa begrepp inleder denna analys. Därefter analyseras uppsatsens fyra frågeställningar.

1. Hur löses vårdnads- och umgängesfrågor i förhållande till gemensamma barn när den ena föräldern eller barnet utsatts för våld av den andre föräldern?
2. Hur löses vårdnads- och umgängesfrågor när en av föräldrarna lever med skyddade personuppgifter på grund av den andre föräldern?
3. Vilka överväganden gör tingsrätterna i vårdnadsmål som rör våld och/eller skyddade personuppgifter?
4. Tillgodoses barnets bästa på ett tillfredsställande sätt i svensk rätt i samband med vårdnad och umgänge när våld förekommit och/eller skyddade personuppgifter föreligger?

Frågeställning ett till tre analyseras var för sig men tillsammans med den fjärde frågeställningen. Analysen avslutas sedan med en sammanfattande kommentar.

6.2 De två centrala begreppen - *våld i nära relationer* och *barnets bästa*

Som konstaterats i kapitel 2 är våld i nära relationer ett allvarligt och relativt utbrett samhällsproblem. Enligt min mening är sådant våld särskilt allvarligt med tanke på att det är i en sådan relation den stora tryggheten ska finnas, vilket gäller såväl barnets relation med sin förälder som i relationen mellan vuxna.

Att våld i nära relationer är ett utbrett problem styrks även av de siffror som finns att tillgå. Att det sedan antas finnas ett stort mörkertal i dessa frågor gör problematiken än mer svårhanterlig. Möjligheten att helt eliminera våldet är, just på grund av mörkertalet, i det närmaste omöjligt. Möjligen är en del av lösningen därför att lyfta fram frågan och försöka öka antalet anmälningar. En indikation på att problematiken lyfts, vilket ger en förhoppning om att den kan gå att komma åt, är den utredning som tillsattes av regeringen, SOU 2014:49. Det är en viktig

markering från staten att problemet tas på allvar för att kunna hjälpa de inblandade. Personer som utövar våld mot en person som står dem särskilt nära kan inte må bra. Därför behöver såväl den utsatte som den utövande hjälp och stöd för att ta sig ur det destruktiva mönstret.

Barnets bästa är ett odefinierat begrepp som handlar om att en individuell prövning måste företas beträffande varje enskilt barn. Trots det finns det vissa frågor som särskilt ska beaktas när bedömningen företas. Det påpekas i propositionen att i de fall det föreligger risk för barnet i något avseende ska det särskilt beaktas. Detta uttalande kan tolkas som att det är den delen i barnets bästa som ska väga tyngst vid en helhetsbedömning, alltså tyngre än en nära och god kontakt med båda föräldrarna och barnets egen vilja. Den tolkningen anser jag vara rimlig, eftersom det torde vara svårt att få till en god kontakt mellan barnet och den förälder som utsätter barnet eller någon närstående till barnet för övergrepp eller hot om sådant samt att barnets bästa troligtvis inte är förenligt med en vilja om omfattande kontakt med en våldsam förälder. Föreligger en risk för att barnet kan komma att fara illa är det svårt att se att barnets bästa skulle kunna tillgodoses på annat sätt än genom att skydda barnet från att fortsättningsvis utsättas för övergrepp. Med detta är inte sagt att barnets bästa under sådana förutsättningar helt är att begränsas i kontakten med sin förälder.

6.3 Vårdnadsfrågan vid uppgifter om våld – tillgodoses barnets bästa på ett tillfredsställande sätt?

Barnets bästa har nu behandlats och analyserats. Sedan detta företagits och med beaktande av det ska nu uppsatsens första frågeställning tillsammans med uppsatsens fjärde frågeställning analyseras. *Hur hanteras vårdnadsfrågan när uppgifter om våld föreligger – beaktas barnets bästa på ett tillfredsställande sätt?*

En angelägen del i samband med avgörandet av vårdnadsfrågan vid uppgifter om bland annat våld är den riskbedömning som domstolen ska företa. Företas riskbedömningen på sätt som den beskrivs i kapitel 3.3.1 medför den ett säkrare inslag för att *risken* för att barnet ska fara illa utreds noggrant. Vidare medför den i

sitt andra steg även möjligheten att beakta omständigheten att våld har förekommit i familjen även om inte *risk* föreligger. Enligt min mening utgör riskbedömningen på sättet den beskrivs som ett välavvägt inslag för att säkerställa sättet som riskbedömningen ska företas på. Den beskrivning som domarna ger i kapitel 5 om hur det går till vid bedömningen av våldsuppgifter liknar den riskbedömning som här diskuteras. Även om det inte är exakt samma begrepp som används så går det ändå att förstå att domarna hanterar uppgifterna på liknande sätt.

Den vägledning som finns i gällande rätt rörande uppgifter om våld är således dels den framarbetade hanteringen kring riskbedömningar, dels att risk för övergrepp förmodligen är det rekvisit som ska väga tyngst vid avgörandet av barnets bästa. Vidare har hanteringen av vårdnadsfrågan vid uppgifter om våld framförallt behandlats av regeringen i propositionen från 2006, i vilken uttalades att föräldrar som utövat våld mot barnet eller någon annan i familjen i princip inte ska ha del i vårdnaden. Regeringen anser inte att det är möjligt att tillgodose barnets behov av trygghet och omsorg när förhållandena varit sådana inom familjen. Det är i princip endast det uttalandet som regeringen har lämnat och således kan hanteringen av ämnet uppfattas som aningen knapphändig. Det är samtidigt en förståelig hantering med anledning av att tydligare uttalanden är svåra att göra då varje situation är unik och då det är många andra faktorer som ska beaktas vid domstolens helhetsbedömning avseende barnets bästa. Knapphändighet i uttalandet leder också till en problematik då det *kan* uppfattas som att gemensam vårdnad är uteslutet vid våldsamheter. En sådan schablonmässig tolkning av uttalandet är inte förenlig med barnets bästa, eftersom individuella bedömningar ska företas i varje enskilt fall. Emellertid uppfattar jag att uttalandet ska förmedla budskapet att våld inom familjen är allvarligt. Dock är regeringens formulering aningen olycklig, med beaktande av de missförstånd som därmed kan uppkomma.

I de två prejudicerande rättsfallen NJA 2000 s. 345¹⁰⁷ och NJA 2006 s. 26 har den våldsutsatta personen tillerkänts ensam vårdnad men inte för att föreligger *risk* för framtida våld utan på grund av att våldet ses som en indikation på föräldrarnas *samarbetsproblem*. Att låta beakta våldet trots att det inte utgör en risk ligger i linje

¹⁰⁷ NJA 2000 s. 345 har ingenting med uttalandet i propositionen att göra eftersom det kom efter den domen.

med hur hanteringen av sådana uppgifter ska göras, jämför avsnitt 3.3.1. Utgången av dessa båda rättsfall är rimlig med anledning av att det lätt kan bli en ojämn maktbalans mellan föräldrar där den ene av dem känner en rädsla för den andre.

Ett led i att beakta barnets bästa är att i varje enskilt fall göra en noggrann utredning där orsaken till våldet utreds och under vilka omständigheter det skedde. I avsnitt 3.3.1 presenteras flera olika faktorer som ska beaktas vid bedömningen av risken för fortsatta övergrepp. En av dessa är om övergreppet skedde i en upprörd situation, vilket HD konstaterade var bakgrunden till våldet i NJA 2000 s. 45. Det var förmodligen med anledning av det som domstolen fann att risk för *upprepat* våld inte förelåg. Det är aldrig någonsin befogat eller försvarbart att ta till våld men att beakta en sådan omständighet anser jag trots allt ligga i linje med att barnets bästa beaktas. När så görs har domstolen möjlighet att se till de enskilda omständigheterna i varje mål och inte ge en specifik omständighet en given utgång, utan låta väga den emot övriga faktorer. Givetvis får aldrig en misshandel eller liknande i någon situation avfärdas som en icke allvarlig engångsföreteelse utan måste alltid tas på största allvar och ges konsekvenser. Men jag är ytterst tveksam till att konsekvensen, att per automatik utesluta den våldsamme personen, ligger i linje med barnets bästa.

Frågan om umgänge i samband med att uppgifter om våld föreligger hanteras normalt genom att förordna om umgängesstöd mellan barnet och den förälder som påstås vara våldsam. Umgängesstöd anses utgöra den trygghet som barnet ska tillförsäkras. Dock framgår det att umgängesstöd inte är någon garant för att barnet inte kommer att fara illa. Mot bakgrund av det kan det ifrågasättas om umgängesstödet, på det sätt som det idag är utformat, verkligen är tänkt att användas i situationer likt dessa. Ett alternativ skulle kunna vara att umgängesstödet utformades på annat sätt för att kunna utgöra ett fullgott skydd i sådana situationer. Min uppfattning är dock att umgängesstöd, på sätt som det fungerar idag, medför att våldsamheter minskas då eventuellt våld mot barnet bevittnas av personen som fungerar som umgängesstöd samt då det medför att föräldrarna undgår att träffas.

RH 2005:38 är ett rättsfall som enligt min mening är särskilt intressant vad gäller frågan om umgänge med en våldsam förälder. Trots att mamman medgett ett relativt omfattande umgänge för barnen med pappan anser sig domstolen ha möjlighet att inskränka detta med beaktande av barnens bästa. Jag anser att det är ett rättsfall som visar hur stark principen om barnets bästa är i mål om vårdnad och umgänge. Anledningen till att en förälder medger ett omfattande umgänge för barnen kan vara av rädsla för den andre föräldern och då är det viktigt att domstolen kan luta sig emot principen om barnets bästa och inskränka det medgivna umgänget om det antas strida mot barnets bästa.

Sammantaget finner jag således att gällande rätt innebär att gemensam vårdnad undviks när uppgifter om våld föreligger och att umgängesstöd ska användas i sådana situationer. Det har framarbetats olika hjälpmedel för att hantera vårdnaden vid uppgifter om våld. Mot bakgrund av det konstateras att såväl regering, lagstiftare och rättstillämparen har beaktat barnets bästa på ett tillfredsställande sätt.

6.4 Vårdnadsfrågan när skyddade personuppgifter föreligger - tillgodoses barnets bästa på ett tillfredsställande sätt?

I detta skede av analysen är det dags att analysera uppsatsens andra frågeställning, vilket även här kommer att ske tillsammans med den fjärde frågeställningen i uppsatsen. *Hur löses vårdnads- och umgängesfrågan när skyddade personuppgifter föreligger – beaktas barnets bästa på ett tillfredsställande sätt?*

Hanteringen av skyddade personuppgifter är särskild viktig när barn berörs av dem. Min uppfattning är att barnet ofta tar skada av att leva med skyddade personuppgifter eftersom kontakten med den andre föräldern bryts och kanske även kontakten med andra viktiga personer i barnets närhet, såsom mor- och farföräldrar. Skyddade personuppgifter måste därför utfärdas med stor försiktighet och baseras på noggranna utredningar samtidigt som det är av största vikt att det inte blir orimligt svårt att tillerkännas skyddade personuppgifter samt att sådana även kan utfärdas med viss skyndsamhet. Det finns alltså två sidor av myntet, vilket givetvis försvårar hanteringen.

Vare sig regeringen eller lagstiftaren har lämnat någon vägledning om hur vårdnadsfrågan vid skyddade personuppgifter ska hanteras. Det finns många frågor som saknar svar. Det jag framförallt efterfrågar är den processuella hanteringen av sådana frågor, såsom bland annat vilken socialförvaltning som ska utföra vårdnadsutredning, vilken domstol ska ansvara för sådana frågor när barnets hemvist är belagd med sekretess? Som berörs ovan har det dock kommit ett vägledande avgörande från HD beträffande behörig domstol. Det är ett steg i rätt riktning även om jag är av uppfattningen att en sådan fråga hade kunnat lösas genom ett ställningstagande från lagstiftaren i ett tidigare skede. I målet som föranledde HD:s ställningstagande avvisade underinstanserna ansökan om stämning med anledning av att den inte ingavs till behörig domstol. Ett avvisande av stämningens ansökan på den grunden har förmodligen skett tidigare vilket då fått till följd att personen som ansökte om stämning saknade möjlighet därtill.

Att ett ställningstagande från regeringen och lagstiftaren kommer beträffande den här problematiken är viktigt. I de fall som rör mycket allvarliga situationer finns det inte utrymme för några misstag. Någon handlingsplan eller vägledning av, i vart fall, den processuella hanteringen vore lämpligt. Jag vill tro att en sådan skulle medföra mindre utrymme för felbedömningar från domstolarnas sida och även en mer effektiv och enhetlig hantering, vilket i sin tur bidrar till ökad rättssäkerhet. Tidigare i uppsatsen har Vårdnadskommitténs förslag presenterats beträffande hur skyddade personuppgifter i samband med vårdnad ska hanteras. Det är ett väl genomarbetat förslag som i många delar är mycket användbart. Således har regeringen och lagstiftaren en gedigen grund att utgå ifrån vid behandlandet av denna fråga.

Då det inte finns något avgörande från högsta instans, något uttalande från regeringen eller lagstiftaren om hur vårdnadsfrågorna ska lösas, har svaret på frågan om hur skyddade personuppgifter i vårdnadsmål ska hanteras fått utläsas från underinstansernas rättsfall. Vanligt förekommande tycks vara att förordna om ensam vårdnad samt i de flesta fall att inget umgänge överhuvudtaget ska förekomma alternativt umgänge med umgängesstöd. I samtliga mål som finns med i

uppsatsen och som behandlar frågan om vårdnad kan utläsas att domstolen dömt till ensam vårdnad med motiveringen att djupa samarbetsproblem föreligger mellan föräldrarna. Vårdnaden har tillerkänts den föräldern som har de skyddade personuppgifterna.

Det finns en problematik kring förordnandet av umgängesstöd då detta inte utgör någon permanent lösning eftersom det normalt inte ska användas i mer än ett år. Umgängesstöd ska således beslutas endast om det inom ett år finns möjlighet att låta umgänget övergå till ”normalt” umgänge. Frågor som uppkommer i samband med detta är hur umgängesfrågan ska lösas när ett år av umgängesstöd passerat? Blir det inget umgänge då? De skyddade personuppgifterna kan givetvis fortfarande föreligga och i en sådan situation är det inte rimligt att kräva att föräldrarna träffas vid överlämningar etc. En lösning på problematiken skulle kunna vara att en av föräldrarna gemensamt utsedd person löser hämtning och lämning vid umgängestillfällena, vilket emellertid ställer höga krav på föräldrarna.

Även om umgängesstöd inte är en permanent lösning fyller det inledningsvis en viktig funktion när skyddade personuppgifter föreligger eftersom det kan minska möjligheten för försök från umgängesföräldern att efterforska till exempel barnets hemliga vistelseadress. Umgängesstödet har vid risk för sådan efterforskning möjlighet att bryta in och avsluta umgänget. Kan sådan risk antas innan ett umgänge påbörjats är min bedömning, likt de verksamma domarnas, att det i princip inte ska förekomma umgänge mellan barnet och den föräldern.

I två av fallen¹⁰⁸ som tas upp i samband med skyddade personuppgifter konstateras att något umgänge mellan barnen och den förälder som är orsaken till de skyddade personuppgifterna inte ska förekomma med anledning av att barnen inte önskar kontakt med den föräldern. I dessa rättsfall anser jag att domstolen har beaktat barnets vilja, vilket är en del av barnets bästa. Däremot fann domstolen i ett annat mål¹⁰⁹ att det skulle förekomma umgänge mellan barnet och pappan trots att det förelåg fingerade personuppgifter. Av detta mål får jag tudelade känslor. Dels är

¹⁰⁸ Svea hovrätt mål T 6571-11 och Hovrätten för Skåne och Blekinge mål T 2472-13.

¹⁰⁹ Hovrätten för Västra Sverige mål T 2860-11.

min känsla att domstolen verkligen har försökt se till vikten av att barnet har en nära och god kontakt med båda sina föräldrar medan jag å andra sidan får känslan av att domstolen inte förstår allvaret i att mamman har tillerkänts fingerade personuppgifter.

Sammanfattningsvis konstateras att gällande rätt saknas vad gäller frågan om skyddade personuppgifter vid vårdnad och umgänge. Eftersom regeringen och lagstiftaren ännu inte behandlat frågan anser jag således inte att barnets bästa tillgodosetts på ett tillfredsställande sätt. Att avstå från att hantera frågan är anmärkningsvärt då skyddade personuppgifter ökar för var år som går. Förhoppningen är dock att frågan berörs i samband med utlåtandet under hösten 2016. Trots att det saknas ett prejudicerande avgörande avseende den materiella hanteringen av frågan kan det, med hjälp av den underrättspraxis som presenteras, emellertid konstateras att rättstillämparen hanterar vårdnaden och umgänget vid skyddade personuppgifter utifrån barnets bästa.

6.5 Hanteringen av frågorna i praktien – tillgodoses barnets bästa på ett tillfredsställande sätt?

Samtliga domare beskriver en komplexitet kring hanteringen av såväl uppgifter om våld som skyddade personuppgifter vid frågan om vårdnad och umgänge. Hanteringen beskrivs som en svår balansgång där en fällande brottmålsdom om våld kan vara anledning till att inte förordna om gemensam vårdnad eller umgänge medan brottmålsdomen i ett annat fall inte alls behöver ges den utgången. Att domarna till exempel ger en fällande brottmålsdom olika betydelser i olika mål tyder på att en individuell prövning företas, vilket ligger i linje med barnets bästa. Emellertid visar min egen utredning att i samtliga fall där det fanns en fällande brottmålsdom dömde tingsrätten till ensam vårdnad för den person som var utsatt för våldet. Även om för stora växlar inte ska dras av den utredningen kan dock konstateras att den skiljer sig från domarnas uttalande om att en fällande brottmålsdom kan beaktas på olika sätt i olika situationer.

Mot bakgrund av resultatet av min egen utredning anas vissa tendenser och jag anser det aningen oroande att det i samtliga fall har dömts till ensam vårdnad när en fällande dom om våld finns i bakgrunden. Anledningen till min oro är att det kan anas att schablonmässiga bedömningar görs från domstolens sida, vilket inte är förenligt med barnets bästa. Givetvis är våldsamheter alltid allvarligt och barnets bästa kan många gånger mycket väl vara att föräldrarna inte har gemensam vårdnad. Jag vill dock poängtera att det är allvarligt om schablonmässiga bedömningar sker och förmodligen inte vad regeringens uttalande skulle resultera i. Detta dels med anledning av att schablonmässiga bedömningar inte ligger i linje med barnets bästa.

Vad gäller den utredning som Barnombudsmannen gjorde, vilken företogs innan regeringens uttalande 2006, förordnades det om gemensam vårdnad i relativt stor utsträckning trots en fällande brottmålsdom. Tidigt i skrivandet av uppsatsen fann jag det upprörande, men den kunskap jag fått under skrivandet har lett till att jag inte ser allt i svart och vitt, utan snarare grått. Mot bakgrund av de olika delar som domstolen har att beakta vid sina bedömningar har jag förståelse för att gemensam vårdnad utdömts trots fällande brottmålsdomar. Det tyder på att individuella prövningar av barnets bästa i stor utsträckning gjorts. Genom att jämföra Barnombudsmannens utredning med min egen utredning går det att se en skillnad mellan domstolens bedömningar före och efter uttalandet i propositionen. Givetvis behöver inte förändringen enbart ha med regeringens uttalande att göra men att uttalandet har haft betydelse för domstolarnas bedömningar finner jag sannolikt. Baserat på min egen utredning anser jag således att rättsutvecklingen tagit ett steg tillbaka eftersom det kan anas att individuella bedömningar inte företas när en fällande brottmålsdom föreligger. Detta strider mot principen om barnets bästa, ett begrepp som ska baseras på individuella bedömningar.

Vad gäller de skyddade personuppgifterna har tidigare konstaterats att det inte finns några egentliga riktlinjer från regeringen eller lagstiftaren hur dessa frågor ska hanteras i samband med prövning av vårdnad och umgänge. Med anledning av det känns de verksamma domarnas svar på mina frågor mycket värdefulla. Det som framkom genom intervjuerna tyder på att domstolarna tycks ha utarbetat en egen

strategi kring problematiken, bland annat hur vårdnadsutredningar ska inhämtas utan att avslöja vilken ort personen med skyddade uppgifter befinner sig på. Mot bakgrund av att rutiner tycks föreligga framstår det som att domstolarna är väl medvetna om att röjande av skyddade personuppgifter kan få allvarliga konsekvenser. Det känns betryggande att rättstillämparen hanterar vårdnadsfrågan och skyddade personuppgifter på ett adekvat sätt och således även barnets bästa.

6.6 Sammanfattningsvis

När samtliga delar av uppsatsen har analyserats framgår det att barnets bästa är ett viktigt inslag. Regeringen har diskuterat hanteringen av vårdnad- och umgängesfrågan när våld förekommit och lagstiftaren har även beaktat detta. Vidare framgår det av rättspraxis att barnets bästa beaktas och enligt min bedömning på ett tillfredsställande sätt. Ifråga om skyddade personuppgifter har vare sig regeringen eller lagstiftaren tagit ställning. Däremot har rättstillämparen på egen hand utarbetat vissa rutiner kring hanteringen av vårdnad- och umgängesfrågan i samband med skyddade personuppgifter. Mot bakgrund av detta är min sammanfattade bedömning att barnets bästa beaktas på ett tillfredsställande sätt av rättstillämparen men inte av regeringen och lagstiftaren då dessa inte hanterat frågan överhuvudtaget.

Utifrån en sammantagen bedömning av samtliga rättsfall kan konstateras att gemensam vårdnad i stor utsträckning undviks när det förekommit våld men då med motiveringen att samarbetsproblem föreligger. Förmodligen har dessa bedömningar sitt ursprung i regeringens uttalande i propositionen samt utfallet av NJA 2006 s. 26. Vad gäller frågan om skyddade personuppgifter så tycks bedömningen där se likadan ut. Slutsatsen som kan dras är alltså att samarbetsproblem utgör grunden för att döma till ensam vårdnad, snarare än att det skulle anses föreligga en risk för fortsatta övergrepp. I samtliga rättsfall som behandlats i uppsatsen kan det konstateras att det är den som påstår att våld förekommit eller lever med skyddade personuppgifter som tillerkänts ensam vårdnad om barnet. Då djupa samarbetsproblem anses förhindra föräldrarna att tillvarata barnets bästa anser jag att domstolarna beaktar barnets bästa på ett tillfredsställande sätt.

Vid fråga om våldsuppgifter och hanteringen av umgänge tycks den mest frekventa utgången vara att det förordnas om umgänge tillsammans med umgängesstöd. Vid skyddade personuppgifter tycks det vanligen inte utdömas något umgänge överhuvudtaget. De verksamma domarnas uppfattning är att om umgänge förordnas i en sådan situation är det tillsammans med umgängesstöd.

Med beaktande av samtliga delar i uppsatsen är min sammanfattade uppfattning att frågorna som behandlas i uppsatsen är mycket svåra att hantera för domstolen. Det är allvarligt om rätten dömer till en gemensam vårdnad eller till ett umgänge som inte fungerar och barnet kanske tvingas utsättas för fortsatta övergrepp eller tvingas uppleva att en av föräldrarna utsätts för det igen. Å andra sidan är det allvarligt om domstolen dömer till ensam vårdnad, med begränsat eller inget umgänge alls om det är så att våld faktiskt inte har förekommit. För att hamna rätt i en sådan bedömning krävs det en noggrann utredning där en ordentlig riskbedömning företas. Även om viss vägledning finns att hämta i förarbetena, i vart fall vad gäller våld, finns det inga självklara riktlinjer för hur mål likt dessa ska hanteras. Det är emellertid omöjligt att utforma självklara riktlinjer eftersom beaktandet av barnets bästa bygger på individualiserade bedömningar. Dock leder detta till att varje enskild domare åläggs ett stort ansvar.

Bilaga A

Intervjufrågor domare

Min uppsats behandlar frågan om vårdnad och umgänge när våld förekommit inom familjen samt när det finns skyddade personuppgifter. Jag har för avsikt att kontrollera på vilket sätt barnets bästa beaktas i fall som dessa.

Våld:

1. Vilken är din erfarenhet av vårdnadsfall där det finns uppgifter om våld inblandat?
 - a. Är det vanligt förekommande?
 - b. Vad är mest vanligt, att det förekommit våld mot en av föräldrarna eller att det förekommit våld mot barnet eller är det ungefär lika?
 - c. Hur görs bedömningen av om uppgifterna är riktiga eller inte?
 - d. När det konstaterats att uppgifterna stämmer hur hanteras situationen då?
 - e. Hur skiljer sig situationen beroende på om det är våld mot en förälder eller våld mot barnet?
 - f. Vilka hänsyn tas för att tillgodose barnets bästa i en sådan situation? (I barnets bästa ligger ju en nära kontakt med båda sina föräldrar samt att skyddas från övergrepp?)
2. I sådana situationer där våld förekommit, hur förordnas det normalt i vårdnadsfrågan då? Gemensam/ensam vårdnad?
3. Hur hanteras en vårdnadsfråga intermistiskt när våld förekommit?
 - a. Är man extra försiktig när sådana uppgifter finns och man inte hunnit utreda huruvida dessa är riktiga eller inte?
4. När våld förekommit hur hanteras frågan om umgänge då?
 - a. Umgängesstöd?
 - b. Är det nödvändigt att ha umgängesstöd om våldet riktats mot en av föräldrarna?
 - c. Om våldet riktats mot barnet?
 - d. I vilken utsträckning beaktas ett barns vilja att inte träffa en våldsutövande förälder?
5. 2005 kom en utredning från BO som visar att domstolar i närmare 50 % av målen där våld förekommit ändå dömer till gemensam vårdnad – har du någon uppfattning om varför det är så?
 - a. Efter denna utredning kom en prop. i vilken regeringen uttryckte att det normalt sett inte är förenligt med gemensam vårdnad när våld förekommit – tror du att en undersökning liknande den 2005 baserat nyare domar skulle visa någon annan utgång?

Skyddade personuppgifter:

6. Vilken är din erfarenhet av vårdnadsfall där det finns skyddade personuppgifter med i bilden i förhållande mellan föräldrarna?
 - a. Hur hanterades den situationen?
 - b. (Kommer du ihåg utgången av målet?)

7. Har domstolen någon särskild handlingsplan för mål om vårdnad med mera där skyddade personuppgifter är inblandade?
8. Hur görs avvägningen mellan en förälders rätt till skydd och barnets rätt till umgänge med den andre föräldern?
9. Hur hanterar er domstol inhämtande av vårdnadsutredning i sådant fall? Har ni särskild handlingsplan för det eller är det något som löses från fall till fall?
10. Vilka hänsyn tar ni när ni förordnar om till exempel umgägesrätt när en person har skyddade personuppgifter?
 - a. När ett barn har umgägesrätt med en hotande förälder hur ser du på det ansvar som i samband med dessa umgängestillfällen ändå läggs på barnet, att inte avslöja sin bostadsort, att inte avslöja andra skyddade uppgifter som kan finnas?
 - b. Har du någon lösning på problematiken som finns med skyddade personuppgifter och umgägesrätt?
 - c. Har du något exempel på hur barnets bästa beaktats i mål som dessa?
11. Har du någon uppfattning om hur vanligt det är med vårdnadsfall där en av föräldrarna lever med skyddade personuppgifter på grund av hot från den andre föräldern?
12. Om det är så att en person efter att frågan om umgänge/vårdnad är prövad utsätts för hot av sin före detta partner och får skyddade personuppgifter och således får svårt att få till ett fungerande umgänge för barnet med den hotande föräldern, hur agerar domstolen i ett sådant fall när det väl hamnar på ert bord, t.ex. genom verkställighet?
/ Eller om det är så att frågan aldrig tidigare har prövats, ser man det som umgängessabotage från den föräldern som lever med skyddade personuppgifter? Läggts det den personen till last eller kan man ha överseende med det?
13. Skatteverket är beslutande myndighet vad gäller skyddade personuppgifter (förutom fingerade uppgifter) hur ser du på det? Tycker du att det på något sätt kan vara problematiskt?
 - a. (Det krävs inte så mycket för att tillerkännas skyddade personuppgifter om man tänker på vad som krävs för att en person ska dömas för brott.)
14. Har du något ytterligare att tillägga, som du tycker att jag inte frågat om men som hör hit?

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Propositioner

Regeringens proposition 1978/79:67 Om förbud mot aga

Regeringens proposition 1990/91:8 Om vårdnad och umgänge

Regeringens proposition 1990/91:153 Om ny folkbokföringslag m.m.

Regeringens proposition 1997/98:7 Vårdnad, boende och umgänge

Regeringens proposition 1997/98:9 Skydd för förföljda personer, samordningsnummer, m.m.

Regeringens proposition 2005/06:99 Nya vårdnadsregler

Regeringens proposition 2009/10:192 Umgängesstöd och socialtjänsten förmåga att tala med barn

Regeringens proposition 2013/14:178 Förstärkt skydd av personuppgifter för hotade och förföljda personer

Statens offentliga utredningar

SOU 2004:1 Ett nationellt program om personsäkerhet

SOU 2005:43 Vårdnad, boende och umgänge. Barnets bästa, föräldrars ansvar

SOU 2014:49 Våld i nära relationer – en folkhälsofråga

Övrigt

Kommittédirektiv 2014:84 En utvärdering av 2006 års vårdnadsreform

Regeringens skrivelse 2013/14:91 Åtgärder för att stärka barnets rättigheter och uppväxtvillkor i Sverige

Litteratur

Annerbäck, Eva-Maria, *Child physical abuse: characteristics, prevalence, health and risk-taking*, Department of Clinical and Experimental Medicine, Linköping University, Diss. (sammanfattning) Linköping : Linköpings universitet, 2011, Linköping, 2011

Hindberg, Barbro, *Barn och ungdomar som lever med skyddade personuppgifter*, Stiftelsen Allmänna barnhuset, Stockholm, 2009

Kaldal, Anna, *Parallella processer: en rättsvetenskaplig studie av riskbedömningar i vårdnads- och LVU-mål*, Jure Förlag, Diss. Stockholm: Stockholms universitet, 2010, Stockholm, 2010

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation*, 2. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2007

Saunders, Mark, Lewis, Philip & Thornhill, Adrian, *Research methods for business students*, 5. ed., Financial Times Prentice Hall, Harlow, 2009

Schiratzki, Johanna, *Barnrättens grunder*, 5., [rev]. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2014

Schiratzki, Johanna, *Föräldraansvar i välfärdsrätten: om vårdnad, vårdnadstvister och barnskydd*, 1. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2013

Singer, Anna, *Barnets bästa: om barns rättsliga ställning i familj och samhälle*, 6., [omarb.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2012

Sjösten, Mats, *Vårdnad, boende och umgänge: samt verkställigheten av sådana avgöranden och överenskommelser*, 4. uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 2014

Artiklar

Eklund Hans, recension: Anna Kaldal, *Parallella processer – En rättsvetenskaplig studie av riskbedömningar i vårdnads- och LVU-mål*. I Juridisk tidskrift, nr 1 2010/11

Peczenik Aleksander, *Juridikens allmänna läror*. I Svensk Juristtidning 2005

Sandgren, Claes, *Empiri och rättsvetenskap (del I-II)*. I Juridisk tidskrift 1996

Sandgren, Claes, *Är rättsdogmatiken dogmatisk?* I Tidsskrift for Rettsvietenskap 2005

Övrigt

Barnombudsmannen, BR 2005:02 *När tryggheten står på spel*

Hälso- och Sjukvårdens Ansvarsnämnds beslut den 4 september 2003, dnr 2187/02:A2.

Elektroniska källor

Övrigt

Barnombudsmannen – Oskyddad

<http://www.barnombudsmannen.se/globalassets/systemimporter/publikationer2/oskyddad2.pdf> hämtad 2015-03-31

BRÅ 2001:16 *Kriminalstatistik*

https://www.bra.se/download/18.cba82f7130f475a2f1800018909/1312202043171/2001_16_kriminalstatistik_2000.pdf hämtad 2015-03-17

BRÅ 2014:8 *Brott i nära relationer – en nationell kartläggning*

http://bra.se/download/18.9eaaede145606cc8651ff/1399015861584/2014_8_Brott_i_nara_relationer.pdf, hämtad 2015-03-07

Jag vill veta – hemsida för barn som är utsatt för våld

www.jagvillveta.se

Nationellt centrum för kvinnofrid, Uppsala universitet

http://www.nck.uu.se/Kunskapscentrum/Kunskapsbanken/amnen/Vald_i_nara_relationer/Vald_i_nara_relationer_amnesguide/ hämtad 2014-02-12

Rädda barnen

<http://www.raddabarnen.se/barnmisshandel/>, hämtad 2015-02-12

Socialstyrelsen Barn som utsätts för fysiska övergrepp, nummer 2010-3-10

<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/17955/2010-3-10.pdf> hämtad 2015-02-16

SVT – Dramatisk ökning av barn som far illa

<http://www.svt.se/nyheter/regionalt/vastnytt/dramatisk-okning-av-orosanmalningar-till-socialtjansten>, hämtad 2015-03-02

Lagkommentar

Walén och Vängby: Föräldrabalken, kommentar i Zeteo till 6 kap 2 a § FB och prop. 2005/06:99 s. 42.

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

Högsta domstolen mål Ö 5486-13

NJA 2006 s. 26

NJA 2000 s. 345

NJA 1994 s. 497 II

Hovrätten

RH 2005:38

Hovrätten för Västra Sverige, mål T 2860-11

Hovrätten för nedre Norrland – mål T 1008-11

Hovrätten för övre Norrland, mål T 71-11

Hovrätten över Skåne och Blekinge, mål B 454-15

Hovrätten över Skåne och Blekinge, mål T 2472-13

Svea hovrätt, mål T 6571-11

Svea hovrätt, mål T 9724-10

Svea hovrätt, mål T 598-00

Tingsrätten

Göteborgs tingsrätt, mål T 5938-11

Malmö tingsrätt, mål T 3745-11

Malmö tingsrätt, mål T 1177-11

Stockholms tingsrätt, mål T 10543-11

Sundsvall tingsrätt, mål T 2318-12

Södertörns tingsrätt, mål 13439-12

Södertörn tingsrätt, mål T 9022-11

Södertörn tingsrätt, mål T 2396-10

Södertörns tingsrätt, mål T 14797-10

Västmanlands tingsrätt, mål T 5936-10

Västmanlands tingsrätt, mål T 3761-09